

Universitetskanslersämbetets utbildningsutvärderingar

Självvärdering

Lärosäte: Uppsala universitet
Forskarutbildningsämne: Pedagogik

Skriv en självvärdering per utbildning som leder fram till examen inom det forskarutbildningsämne som ska utvärderas. Självvärderingen baseras på kvalitetsaspekter och bedömningsgrunder inom aspektområdena:

- miljö, resurser och område
- utformning, genomförande och resultat
- uppföljning, åtgärder och återkoppling

samt de tre perspektiven:

- arbetslivets perspektiv
- studenters perspektiv
- jämställdhetsperspektiv.

Beskriv kortfattat samt analysera och värdera med exempel hur den utvärderade utbildningen uppfyller bedömningsgrunderna för varje aspekt inom aspektområdena och för perspektiven. Självvärderingen ska utgå från aktuella förhållanden för utbildningen. Beskriv såväl styrkor som identifierade utvecklingsområden samt hur arbetet med uppföljning, vidtagna och planerade åtgärder och återkoppling sker både för att utveckla utbildningen och för att säkerställa att utbildningen har hög kvalitet.

En mer preciserad vägledning till lärosäten vad gäller aspekter och bedömningsgrunder finns i *Vägledning för utvärdering av utbildning på forskarnivå*, bilaga 1.

Självvärderingen bör sammanlagt inte överstiga 75 000 tecken inklusive mellanslag (cirka 25 A4-sidor i 12 punkters storlek), exklusive lärosätets ifyllda tabeller.

Aspektområde: område, miljö och resurser¹

Aspekt: Forskarutbildningsämne – 1a

Bedömningsgrund:

Avgränsningen av forskarutbildningsämnet och dess koppling till den vetenskapliga/ konstnärliga grunden och beprövad erfarenhet är välmotiverad och adekvat. Forskarutbildningsämnets relation till området för forskarutbildning är adekvat (för de lärosäten som har examensrätt för område för forskarutbildning).

Av *Allmän studieplan för utbildning på forskarnivå i pedagogik* (ASP) framgår att pedagogiken utvecklar kunskaper om de processer, såväl formella som informella, genom vilka människor formas och förändras i olika sociala, kulturella, och institutionella sammanhang, till exempel förskola, skola, familj, fritid, kamratgrupp, arbetsliv och högre utbildning. Pedagogik handlar bland annat om olika aspekter av fostran, bildning, utbildning, lärande, kommunikation, undervisning och andra sociala processers förutsättningar och genomförande. Hit hör även frågor om styrning, utvärdering och ledarskap, liksom digitala medier, kommunikativa praktiker, genus och mångfaldsaspekter. Frågor som ställs berör exempelvis hur och varför olika former av värderingar, kunskaper och färdigheter uppstår, vidmakthålls och förändras inom och mellan generationer, grupper och individer.

Den avgränsning som här anges knyter an till den samhällsvetenskapliga bredd som etablerades redan 1907 då den första svenska professuren i pedagogik inrättades vid Uppsala universitet (UU). Avgörande för ämnets etablering var främst den pedagogiska praktikens och samhällets behov av utbildade lärare. Denna samhällsrelevans är relaterad till välfärds-samhällets utveckling och utbredning till allt fler sektorer samt kunskapsamhällets intåg och pedagogiseringen av samhället. Pedagogiken utvecklar numera kunskaper av betydelse för en rad olika pedagogiska professioner, experter, administratörer och policymakare.

Pedagogik som forskarutbildningsämne vid UU har under de senaste decennierna utvecklats i ett spänningsfält mellan differentiering och integrering. Exempel på det förstnämnda utgör etablerandet av nya forskarutbildningsämnen (didaktik och utbildningssociologi) och på det senare inrättandet av Fakulteten för utbildningsvetenskaper till vilken pedagogiken överfördes från Samhällsvetenskapliga fakulteten samtidigt som Pedagogiska institutionen lades ner och Institutionen för pedagogik, didaktik och utbildningsstudier (EDU) etablerades. Vid fakulteten finns flera mindre enheter, varav en – Rektorsutbildningen – i början av 2017 rekryterat doktorander i pedagogik. Spänningsfältet inom vilket pedagogiken nu finns har skapat både utmaningar och möjligheter. Pedagogikens identitet och gränser till närliggande ämnen och kunskapsområden inom andra samhällsvetenskapliga ämnen är under förhandling liksom vad som utgör ämnets kärna. Detta är något som också sammanhänger med forskningsfinansiering av pedagogisk forskning och etablerandet av Utbildningsvetenskapliga kommittén vid Vetenskapsrådet.

Forskning och forskarutbildningen i pedagogik vid EDU är integrerad inom ramen för tre forskningsmiljöer: *Studies in Childhood, Learning and Identities as Interactional practices* (CLIP), *Pedagogik med inriktning mot specialpedagogik* (PS) och *Studies in Educational Policy* (STEP). Forskningsmiljöerna leds av professorerna i pedagogik. Miljöernas olika inriktningar och metodologiska angreppssätt täcker stora delar av forskarutbildningsämnets bredd och djup.

¹ Självvärderingen är skriven av en arbetsgrupp bestående av två professorer, en universitetslektor och en doktorandrepresentant med suppleant under ledning av biträdande prefekt (fyra kvinnor och två män).

Inom CLIP studeras de samspelsprocesser och kommunikativa praktiker som utgör en väsentlig del av människors (barns och ungas, föräldrars, professionellas) sociala liv, utbildning och arbete i olika utbildningskontexter (förskola, skola, fritidshem, kamratgrupp, hem, högre utbildning och arbetsliv). En internationellt etablerad grundforskning bedrivs med ett uttalat intresse för teori- och metodutveckling i relation till formellt och informellt lärande, språk, socialisation och identitetsformering samt tids- och rumsliga aspekter. Metodologiska kompetenser omfattar studier av mikroprocesser och sociala praktiker i praktikinära forskning genom videoetnografi.

Forskningsmiljön PS fokuserar på specialpedagogiska frågor i grund-, sär- och förskola. Utöver forskning om professioner och inkludering studeras bland annat pedagogiska arbetsätt och kommunikativa processer. Miljön har haft ett långvarigt samarbete med CLIP-miljön kring mikrostudier av specialpedagogiska miljöer. Centrala kunskapsbidrag som genererats i miljön innefattar bland annat teoriutveckling främst av inkluderingsbegreppet och dess tolkningar i relation till andra begrepp såsom demokrati och specialpedagogik.

Inom STEP studeras socialisation och bildning samt organisering, urval och legitimering av kunskap i utbildningsinstitutioner, från förskola till högre utbildning. Intresset riktas mot relationen mellan policy, forskning och pedagogiska praktiker samt hur olika utbildningsformer och utbildningsvillkor etableras och förändras. Forskningen har sin förankring i internationellt etablerade läroplans- och styrteoretiska perspektiv med fokus på frågor om makt och kontroll, och inkluderar institutionellt, komparativt, historiskt och spatialt grundade analyser av bland annat professioner, bedömningskulturer och olika utbildningsarenor.

Medarbetare med organisatorisk tillhörighet vid olika institutioner inom och utom landet är länkade till de tre miljöerna och deras seminarier, som tillsammans med det gemensamma högre seminariet i pedagogik utgör navet i forskningsverksamheten och forskarutbildningen. Öppenhet för ett kontinuerligt flöde av in- och utresande i nationella och internationella kontaktnät är centralt för att seminarierna ska hålla en hög vetenskaplig kvalitet. De forskare som ingår i miljöerna publicerar sig i internationellt erkända tidskrifter och bokserier och i nationella tidskrifter och bokförlag (se lista över publikationer 2012-2017). Många ansvarar för och medverkar i externfinansierade projekt.

Forskarutbildningens innehåll och utformning har sin formella inramning i ASP som reviderades 2016. Forskarutbildningen inramas av de frågor, teoretiska perspektiv och metoder som finns förankrade inom forskningsmiljöerna samtidigt som vi strävar efter en öppenhet gentemot ämnets bredd och de intressen doktorander uttrycker och som arbetslivet efterfrågar. De specialiseringar som finns inom miljöerna är synliga i de valfria kurser doktorander läser liksom genom de avhandlingsämnen som studeras. Den balans mellan bredd och djup som vi eftersträvar kommer till uttryck vid rekryteringar samt i utbildningen och dess utfall (jfr 2a – Kunskap och förståelse). Utbildningen är strukturerad på ett sådant sätt att den bygger vidare på de kunskaper doktorander har från sina studier på avancerad nivå med beaktande av de variationer det medför att många doktorander har sina delvis olikartade grundutbildningar vid andra lärosäten – oftast i men ibland utanför Sverige, och mer eller mindre långt tillbaka i tiden.

Genom den omfattande empiriskt grundade forskning som bedrivs inom samtliga forskningsmiljöer upprätthålls och utvecklas kontinuerligt relationen till de samhällsliga verksamheter pedagogiken utvecklar kunskap om. Härigenom konkretiseras forskningsfrågor, utvidgas den

empiriska basen, utmanas och elaboreras de teoretiska utgångspunkterna samt förankras och kommuniceras forskningens fynd.

Ämnet har påverkats av att vissa former för publicering och forskningskommunikation genom sin koppling till finansiering kommit att prioriteras. Ökade krav på internationalisering uppfylls till exempel genom att allt fler doktorander skriver sammanläggningsavhandlingar vilket innebär att allt färre monografier publiceras. Denna gradvisa förändring märks sedan 2012.

Forskningsmiljöerna samverkar med andra enheter och forskningsgrupper inom fakulteten, liksom andra fakulteter inom UU och vid andra lärosäten i Sverige och i andra länder. Denna samverkan manifesteras i projekt(ansökningar), noder och nätverk samt utbildning på master- och forskarnivå. Forskningsbaseringen sker genom dels produktion av litteratur som används som läromedel, dels forskare och doktoranders medverkan i undervisning, dels utveckling och ledning av utbildning och i forskarskolor, dels examination av kurser, examensarbeten och avhandlingar. Pedagogikens djup och bredd gör den relevant för fakultetens samtliga utbildningsprogram (jfr 1c – Forskarutbildningsmiljön).

Aspektområde: område, miljö och resurser

Aspekt: Personal – 1b

Bedömningsgrunder:

A. Antalet handledare och deras sammantagna kompetens är adekvat och står i proportion till utbildningens innehåll och genomförande.

B. Handledarnas sammantagna kompetens och kompetensutveckling följs systematisk upp i syfte att främja hög kvalitet i utbildningen. Resultaten av uppföljning omsätts vid behov i åtgärder för kvalitetsutveckling och återkoppling sker till relevanta intressenter.

Hösten 2016 var totalt åtta personer verksamma som huvudhandledare och 17 som biträdande handledare. Alla huvudhandledare är anställda vid EDU och det gäller även de flesta biträdande handledarna. Samtliga idag aktiva doktorander, utom tre, har en professor som huvudhandledare och i många fall en docent som biträdande handledare. Professorerna har utrymme i sina tjänster för handledning medan övriga handledare tilldelas medel för handledarskap. Könsfördelningen bland handledarna i stort är relativt jämn, men kvinnorna är överrepresenterade bland huvudhandledarna som också är födda mellan 1952 och 1978.

Det kollegiala ansvaret för forskarutbildningens innehåll, utformning, uppföljning och utveckling vilar i första hand på professorerna och handledarkollegiet (omfattar samtliga huvud- och biträdande handledare även om externa handledare deltar mindre frekvent). I kollegiet ingår samtliga docenter i ämnet även om de tillfälligtvis inte är handledare (sedan hösten 2016 ingår även en doktorandrepresentant, bland annat med syfte att snabbare fånga upp frågor från doktorandgruppen). Syftet är att tillvarata den samlade kompetens som finns inom ämnet och skapa den nödvändiga kontinuiteten i de kollegiala samtalen och ansvaret för forskarutbildningen. I handledarkollegiet kan frågor av relevans för personalens kompetens och vidare utveckling ställas i relation till utbildningens reglering (policy, ASP och ISP), innehåll och utformning. I detta sammanhang avgör vi också hur vi hanterar och åtgärdar synpunkter, uppfattningar och utfall från uppföljningar och/eller resultatet av arbetet med

ISP², doktorandernas årliga medarbetarsamtal med forskarutbildningens studierektorer, kursvärderingar, lärosätetsutvärderingar av såväl forskning och utbildning som alumnstudier. Utveckling, revidering och avveckling av kurser samt utvecklingen av det gemensamma högre seminariet är några åtgärder som är direkt förbundna med personalens kompetens och behovet av rekrytering och kompetensutveckling. Det gäller också mer specifikt utvecklingen av de obligatoriska kurserna och deras innehåll.

Pedagogik är en empirisk samhällsvetenskaplig disciplin med stor samhällsrelevans. Följaktligen har vi att balansera den lärar- och handledarkompetens som finns i våra forskningsmiljöer och de villkor och förutsättningar som ämnets karaktär ger. Det gäller också tillvaratagandet av de intressen som doktorander och olika samverkanspartner (t.ex. kommuner, lärosäten utan examensrätt för forskarutbildning) har. Vår ambition är att främja den bredd och specialisering som finns i forskningsmiljöerna och komplettera den med insatser från externa biträdande handledare. Satsningar på intern kompetensutveckling av personal inom specifika områden som t.ex. barn och unga har varit centralt. För att behålla kompetens och attrahera nya krafter arbetar vi i handledarkollegiet och som enskilda ledamöter i olika utskott och nämnder, både kortsiktigt och långsiktigt med rekrytering och karriärfrågor. Inrättandet av en professur i pedagogik med inriktning mot specialpedagogik har i det sammanhanget varit av stor betydelse och påverkat både rekrytering av doktorander och lektorer positivt.

Kompetenskraven för handledning finns föreskrivna i policy vid UU och fakulteten. För varje forskarstuderande ska utses två handledare, varav en huvudhandledare med huvudansvar för utbildningen, inklusive avhandlingsarbetet, och en biträdande handledare. En av handledarna ska vara anställd vid eller adjungerad till Uppsala universitet. Åtminstone en av handledarna ska vara docentkompetent. Juniora handledare går som regel in som biträdande handledare tillsammans med en erfaren huvudhandledare som ett sätt att skolas in i handledarskapets förväntningar och krav. Handledarutbildning för forskarnivå ska genomgå om inte motsvarande kompetens redan finns (undantag för extern biträdande handledare kan förekomma). I utbildningen uppmärksammas särskilt frågor om jämställdhet- och mångfaldsperspektiv samt maktrelationer mellan handledare och doktorand liksom dubbla beroenden för doktorander som också ingår i externfinansierade projekt som handledaren är vetenskaplig ledare för. Här beaktas också problem kring frågor om ansvarsfördelning för doktorander som ingår i forskarskolor. Detta är frågor som vi kontinuerligt återkommer till och följer upp i kollegiala diskussioner.

Tillgången på relevanta och tillräckliga lärar- och handledarresurser är beroende av interna och externa förutsättningar men också relationer. Avgörande för att upprätthålla en hög kvalitet i handledningen är att handledarna bedriver egen forskning samt aktivt medverkar i det inter/nationella vetenskapssamhället och samverkar med det omgivande samhället. Medan professorerna liksom de flesta av doktoranderna är försörjda med fakultetsmedel, är övriga verksamma i forskningsmiljöerna primärt externfinansierade vad gäller forskning. I detta ligger en sårbarhet då forskningsaktiviteten är beroende av externa medel. Alla professorer och flertalet huvud- och bihandledare har erfarenhet av att söka och erhålla externa forskningsmedel. Alla handledare publicerar sig i internationellt erkända tidskrifter och

² Under 2016 reviderades utformningen av ISP i syfte att förenkla blanketten då både doktorander och handledare gav uttryck för de utmaningar de innebar att fylla i den. I samarbete med doktoranderna tog studierektorerna för forskarutbildningen även fram en lathund som stöd för ifyllande av ISP. ISP:n prövas nu under ett år för att sedan utvärderas. Hittills tyder erfarenheterna på att den nya mallen fungerar bättre, men också att det finns utrymme för ytterligare förbättringar (*Verksamhetsberättelse 2016, EDU*).

referee-granskade bokserier och i nationella tidskrifter och böcker. Vidare har alla professorer inom ämnet erfarenhet av medverkan i olika beredningsgrupper och/eller kommittéer inom forskningsråd. Flera av handledarna har omfattande erfarenhet av att vara opponenter och ledamöter i betygsnämnder både inom och utom landet, i såväl pedagogik som i andra samhällsvetenskapliga ämnen. Kompetensen vad avser granskning av artiklar och böcker för tidskrifter respektive förlag är också bred inom handledarkollegiet. Handledarkompetensen är med andra ord god.

Doktorander tilldelas handledare i nära anslutning till antagning. Praxis är att seniora forskare i forskningsmiljöerna, ofta professorerna, har utsetts till huvudhandledare. Hänsyn tas till doktorandens intressen med syfte att tillse att bästa möjliga handledarkompetens tillförs doktorandens avhandlingsprojekt. Bihandledare väljs från forskningsmiljöerna eller från andra institutioner eller lärosäten. Flera doktorander har bihandledare vid andra institutioner och lärosäten liksom i närliggande ämnen. Detta tillför inte bara nödvändig kompetens till avhandlingsarbetena; det vidareutvecklar och vidgar också forskningsmiljöerna.

Vid fakulteten finns en etablerad praxis för hantering av handledarbyten, och exempel finns på hur detta har gått till. Beslut om handledarbyten fattas av prefekten. Motiveringar av skilda slag har förekommit: innehållslig förstärkning, tjänstledigheter och mer personliga och relationella skäl. Vår avsikt är att alltid värna avhandlingsprojekten och doktoranders möjligheter att framgångsrikt fullgöra sina studier. I processen finns institutionsstöd från biträdande prefekt och forskarutbildningens studierektorer att tillgå för både handledare och doktorander. Stöd från doktorandombudsman välkomnas från institutionen. Därmed har också långdragna processer kunnat undvikas.

Handledarkollegiet utgör ett forum för förankring och utveckling av handledarkompetensen. Det relativt låga antal doktorander och den låga andelen nyrekryteringar utgör en utmaning för ämnets regenerering och produktionen av framtida lektorer för den högre utbildningen. Samtidigt uppstår ett problem för forskare att utveckla sin förmåga att handleda, då utrymmet för handledning är begränsat. I några fall och där så är relevant i förhållande till en doktorands avhandlingsarbete har vi – i syfte att främja den framtida handledarkompetensen – valt att utse två bihandledare. Genom lärosätets fortbildande verksamhet har handledarna också genomgått kurser som främjat utvecklingen av deras vetenskapliga och pedagogiska skicklighet.

Aspektområde: Område, miljö och resurser

Aspekt: Forskarutbildningsmiljö – 1c

Bedömningsgrunder:

A. Utbildningen och forskningen/den konstnärliga forskningen vid lärosätet har en sådan kvalitet och omfattning att utbildning på forskarnivå kan bedrivas på en hög vetenskaplig/konstnärlig nivå och med goda utbildningsmässiga förutsättningar i övrigt. Relevant samverkan sker med det omgivande samhället.

B. Forskarutbildningsmiljön följs systematiskt upp för att säkerställa hög kvalitet. Resultatet av uppföljningen omsätts vid behov i kvalitetsutvecklande åtgärder och återkoppling sker till relevanta intressenter.

Forskarutbildningsmiljöns omfattning, doktoranders inriktning och inkludering

Forskarutbildningsmiljön har sin formella inramning i ASP:n som anger fördelningen av poäng för kurser och avhandling, liksom vad som är obligatoriskt i kursdelen. I ASP:n anges

också formen för kvalitetssäkring av avhandlingsmanus från planeringsseminarium till disputation (se 2a – Kunskap och förståelse). I såväl kurser som avhandlingsseminarier medverkar externa doktorander och lärare/forskare. Omvänt deltar också fakultetens doktorander i kurser vid andra lärosäten i Sverige, Europa (t.ex. England, Norge, Italien) och USA, utifrån de olika inriktningar som deras utbildning och avhandlingar motiverar. Handledare, handledarkollegiet, studierektorer och administratörer arbetar aktivt med att informera om inter/nationella forskarkurser och främja tillgodoräknande av poäng från kurser lästa utomlands. Gästforskare medverkar som lärare i kurser eller kursmoment vid behov. Anlitandet av externa granskare för avhandlingsmanus, som opponent och i betygsnämnden vidgar miljöerna ytterligare.

Doktorander är genom sina handledare och inriktningen på sina avhandlingsprojekt knutna till någon av pedagogikens tre forskningsmiljöer. Detta innebär att doktoranderna till stor del bedriver sin forskarutbildning genom att aktivt medverka i och bidra till att kritiskt granska egen och andras forskning (insamlad data, pågående och färdiga texter; kapitel, artiklar, konferenspaper, forskningsansökningar) i seminarier där kollegor på olika nivåer och med olika inriktningar ventilerar och diskuterar pågående forskning. Genom miljöerna kommer doktoranderna i kontakt med aktuell forskning inom området och de inter/nationella nätverk som kollegorna ingår i.

Genom de högre seminarierna sker en samverkan med det bredare nationella och internationella nätverk som pedagogikämnet och dess anknyttande forskningsområden vid fakulteten sammantaget ingår i och den forskning de producerar liksom det forskarkollektiv de utgör. Flera av doktoranderna är också direkt knutna till olika nätverk och konferenser inom pedagogikområdet och angränsande områden som: kommunikation och lärande, barndomsstudier, inkludering och specialpedagogik, curriculum research, ledarskap och högre utbildning. Gästföreläsningar, symposier och konferenser som organiseras av institutionen utgör en viktig plattform för doktorander att presentera sin forskning i dialog och samarbete med såväl andra doktorander som disputerade forskare. Institutionens doktorander bidrar ofta aktivt vid dessa evenemang med att delta i inbjudningar av gästföreläsare och andra forskare samt att utföra olika administrativa uppgifter. De senaste åren har EDU enskilt eller tillsammans med andra institutioner arrangerat ett mycket stort antal konferenser (internationella, nationella och lokala) med internationellt erkända forskare som keynotes. Uppsala universitets breda utbud av vetenskapsområden och tvärvetenskapliga miljöer skapar möjligheter för doktorander att medverka i olika formella organ och i en mängd vetenskapliga sammanhang, senast genom etablerandet av tvärvetenskapliga noder och nätverk. Flera doktorander och forskare medverkar i dessa sammanhang.

Forskarutbildningsmiljöerna är också direkt sammanlänkade med den till pedagogikämnet knutna högre utbildningen, liksom samverkan med det omgivande samhället. Länkningen sker huvudsakligen på fyra sätt. För det första genom att den forskning som bedrivs inom ämnet är övervägande praktisknära forskning av empirisk karaktär. Därigenom kommer de flesta doktorander kontinuerligt i kontakt med det omgivande samhället och dess förväntningar. För det andra genom doktorandernas tjänstgöring som lärare i fakultetens utbildningsprogram, kurser, och ibland också i externa uppdragsutbildning. För att utveckla doktorandernas förmåga att undervisa ges vid UU pedagogiska grundkursen, handledarkurser, e-lärandekursen, m.fl. kurser. Dessa möjliggör för doktoranderna att efter genomgången utbildning få anställning inom akademien. För det tredje genom doktorander i forskarskolor och med anställning vid förskolor i kommuner. För det fjärde genom olika sammanhang där möten mellan doktorander/forskare och praktiker sker. Här finns gott om exempel på tillfällen

där forskningsmiljöerna, fakulteten och vetenskapsområdet ordnat arenor för samverkan med inbjudna medverkande från myndigheter, skolverksamheter, politiken, etc. Omvänt blir doktorander och deras handledare inbjudna att medverka i skilda sammanhang med utbildningsinslag, i dialoger och/eller i utvecklingsprojekt. Inom miljöerna och i ämnet finns också forskare som har egen blogg och som förekommer i mediedebatter av relevans för ämnet.

De olika formerna för samverkan används av doktorander och forskare inom samtliga forskningsmiljöer och många skilda inriktningar och studieobjekt. Nämnas kan studier av barns och ungas lärande samt pedagogers och lärares undervisningspraktiker i förskolan, barn- och ungdomsskolan och fritidshem; inkludering och specialpedagogik; professioner; styrning, ledning och ledarskap; läroplans- och reformhistoria; marknadsivering; högre utbildning; pedagogik i arbetslivet liksom bedömning och utvärdering (jfr 1a – Forskarutbildningsämne). Genom alla dessa kommunikations- och interaktionspraktiker följer doktorander och forskare samhällsutvecklingen och medverkar i densamma, särskilt den med specifik relevans för de områden som ämnet utvecklar kunskap om liksom deras förutsättningar och villkor.

Doktorandgruppens sammansättning, finansiering och lokalisering

Sammanlagt 14 doktorander var aktiva 2016 (se tabell 1a), varav merparten kvinnor (10). Åldersmässigt är spridningen ganska stor med fyra födda på 80-talet, fem på 70-talet, tre på 60-talet, en på 50-talet och en på 30-talet. Under senare år har doktorandernas medelålder sjunkit något, framför allt när det gäller de fakultetsfinansierade doktoranderna. Ett undantag är de doktorander som ingått i professionsanknutna forskarskolor som del av regeringssatsningar på t.ex. förskollärare där medelåldern varit något högre. Av de 14 doktoranderna är tio anställda som doktorander (tiden är slut för en), två som adjunkter och två är pensionärer. En av adjunkterna är antagen som licentiand. Endast en av doktoranderna har sin grundutbildning i annat land.

Det finns en viss överrepresentation av kvinnor. Vi arbetar aktivt för att skapa lika villkor för män och kvinnor inom utbildningen genom att vid antagning beakta jämställdhetsaspekten (se vidare i P3 – Jämställdhetsperspektiv). Andelen sökande män respektive kvinnor är delvis kopplad till doktorandernas forskningsinriktning med en övertikt kvinnor inom områden med fokus på barn och unga, lärande och kommunikation, inkludering och specialpedagogik medan det inom högre utbildning, arbetsliv och läroplansstudier är en jämnare fördelning mellan män och kvinnor. Vi arbetar även aktivt för att skapa lika villkor oberoende av kön i relation till seminariekulturer samt meritering och karriärvägar.

Ett mindre antal doktorander (två) har sin anställning och sin huvudsakliga arbetsplats vid annat lärosäte. Ett samarbete finns här med Högskolan i Gävle. Dessa doktorander fullgör institutionstjänstgöringen där de har sin anställning. Dessa doktorander får en dubbel hemvist, något som kan utgöra en utmaning då det är viktigt att alla doktorander går forskarutbildning på lika villkor och med samma förutsättningar. I det sammanhanget blir deltagande i våra forskningsmiljöer särskilt viktigt. Forskare och doktorander vid EDU är även fysiskt placerade inom ramen för den forskningsmiljö de har sin huvudsakliga verksamhet i. Exempel finns på doktorander som vistas utomlands vid annat lärosäte under en period. Kontakten har då upprätthållits dels genom handledning via exempelvis Skype och e-post, dels genom sedvanlig uppföljning via ISP och annan skriftlig dokumentation.

Handledargruppens sammansättning och lokalisering

Totalt under 2016 fanns 22 handledare, födda mellan 1942 och 1979. Kvinnor är överrepresenterade bland huvudhandledarna, vilket också avspeglar ämnet i stort. Majoriteten av idag aktiva doktorander har en professor som huvudhandledare och i många fall en docent som bihandledare för att garantera att den handledning och forskning som bedrivs har en hög vetenskaplig kvalitet. Lärare/forskare verksamma i forskarutbildningens kurser och handledning är aktiva forskare och merparten är verksamma i ämnets forskningsmiljöer. Några bihandledare har sin huvudsakliga verksamhet på annan ort, men medverkar kontinuerligt i handledningen av doktoranderna. I handledargruppen finns några som har sin forskarutbildning i andra länder och som tillför såväl vetenskaplig som språklig och kulturell mångfald till forskarutbildningsmiljön. För redovisning och diskussion av handledarkompetens, se vidare 1b – Personal.

Språklig kompetens, vetenskapliga genrer och internationalisering

Doktoranderna förväntas utveckla en förmåga att kommunicera och interagera lokalt, nationellt och internationellt. Det kräver god språklig kompetens i både svenska och engelska och med fördel också andra språk. Även förmåga att identifiera och bruka olika vetenskapliga genrer ingår i den akademiska språkliga kompetensen. Detta innefattar förmågan att producera texter för skilda sammanhang riktade till såväl inom- som utomvetenskapliga aktörer. Lärosätet erbjuder doktorander att gå kurser och delta i språkverkstaden och olika workshops för att utveckla sina förmågor i svenska språket och akademisk engelska liksom förmågan att kommunicera i olika former (se även 2b – Färdighet och förmågor). Dessutom har doktorander deltagit i kurser av liknande men mer områdesrelevanta slag som getts inom det humanistisk-samhällsvetenskapliga vetenskapsområdet och specifikt inom ämnet. Centralt är den möjlighet doktoranderna ges att utvecklas inom den vetenskapliga genren på skilda språk genom deltagande i forskningsseminarierna där gästforskare medverkar och texter presenteras omväxlande på engelska och svenska.

Med kraven på internationalisering har andelen doktorander som skriver sammanläggningsavhandlingar och publicerar sig i engelskspråkiga internationella tidskrifter ökat. Andelen internationella publikationer har också totalt sett ökat inom forskningsmiljöerna vilket bidragit till att främja internationalisering. Inom miljöerna arbetas aktivt med nationellt och internationellt nätverksbyggande genom att forskare, handledare och doktorander presenterar på konferenser och gör kortare forskningsvistelser och deltar i arrangemang med inbjudna internationella gäster. Ett högt prioriterat mål är att ytterligare öka mobiliteten bland forskare, lärare och doktorander – såväl inresande som utresande (EDU:s *Verksamhetsplan 2017*). Genom forskningsmiljöerna kommer doktoranderna också i kontakt med inter/nationella forskare som är knutna till olika tidskrifter och publikationskanaler av betydelse för spridning av forskningsresultat. Vi arbetar också inom forskarutbildningen för att skapa möjligheter för ökad internationalisering genom att erbjuda fler forskarkurser på engelska och på så vis på sikt kunna anta doktorander från lärosäten i och utanför Europa. En utmaning i detta avseende är språkfrågan, dvs. användning av engelska, som behöver hanteras i relation till såväl ämnets seminariekultur som doktorandernas forskningsfält och studieobjekt.

Från rekrytering till karriärvägledning

Antagning av doktorander vid UU regleras genom antagningsordningen (UFV 2012/2057) och ASP. Antagning ska ske i öppen konkurrens och på ett sätt som främjar nationell och internationell rekrytering, och kan endast ske om finansieringen är säkrad. Policy finns också kring hur utlysning ska ske och vilka uppgifter som ska ingå.

Rekryteringsprocessen har dock en längre utsträckning än utlysning och antagning och avser ett strategiskt tänkande från rekrytering till karriärvägledning. Processen har sin förankring i kollegiala samtal inom handledarkollegiet, i ämnets forskningsmiljöer, fakulteten, det humanistisk-samhällsvetenskapliga vetenskapsområdet samt de inter/nationella nätverk forskarna och handledarna ingår i. Processen är också relaterad till samhällsutvecklingen och förväntningar och krav på kunskap som behöver utvecklas. Professorerna och handledarkollegiet har nyligen utvecklat ett strategidokument där två profilmråden lyfts fram som svar på det vi bedömer vara efterfrågad kunskap idag: *Inkludering och marginalisering av barn och unga med utländsk bakgrund i utbildning* och *Pedagogik med inriktning mot arbetsliv och utvärdering*. För dessa områden finns en god bas men den behöver förstärkas, bl.a. genom tillsättande av fler doktorand- och postdoktorstjänster.

På liknande sätt har vi tidigare haft riktade utlysningar, men för att attrahera många och rätt personer samtidigt ofta haft en öppenhet i skrivningarna. Denna öppenhet visar sig också i urvalsprocessen där vi prioriterar akademisk skicklighet och förmåga till teoretisk och metodologisk reflektion vilket vägs mot handledarnas sammantagna kompetensområden. Vi vinnlägger oss om en rättssäker process både vid fakultets- och externfinansierade doktorandanställningar, vare sig det gäller finansiering via exempelvis forskningsprojekt, kommuner eller andra lärosäten. Vid antagning av licentiander och externfinansierade doktorander från andra lärosäten fattas beslut om antagning av fakultetsnämnden. I övriga fall fattar prefekten beslut om antagning. I båda fallen föregås beslut av en beredningsprocess som omfattar a) utlysning b) utseende av rekryteringsgrupp bestående av verksamma i handledarkollegiet och en doktorandrepresentant c) behörighetskontroll d) genomläsning och diskussion av urval av sökande för intervjuer e) intervjuer f) diskussion och överenskommelse om förslag till beslut g) dokumentation av beredningsprocessen, principer för selektion och förslag till beslut.

Efter antagning tilldelas doktoranden handledare och en arbetsplats inom forskningsmiljön och doktoranden deltar i en av institutionen anordnad introduktion. Samtidigt initieras doktoranden till de seminarier som kommer utgöra basen för doktorandens verksamhet.

System för uppföljning, granskning, värdering och åtgärder av forskarutbildningsmiljön

Institutionens verksamhet är inordnad i kvalitets- och uppföljningssystem på lärosätes- och fakultetsnivå, och härigenom det nationella systemet. Vid UU finns Avdelningen för kvalitetsutveckling som bland annat svarar för lärosätets uppföljning och utvärdering, men också bistår fakulteter, institutioner och lärare med stöd. Avdelningen genomför doktorandspeglar, alumnstudier och utvärderingar av utbildning och forskning vid Uppsala universitet (KoF 2007, 2011, 2017).

Handledarkollegiet är en viktig plattform för att diskutera och besluta om kvalitetsutvecklande åtgärder och återkoppling. Frågor som doktorander tar upp handlar exempelvis om: stress, beroendeförhållande, seminariekultur, information och framförhållning, kurstillgång, omfattning av handledarkontakt, karriärmöjligheter, handledarbyte samt institutionstjänstgöring. De negativa aspekterna handlar ofta om socialt relaterade frågor och mer sällan om möjligheten att utveckla den vetenskapliga skickligheten, även om frågorna inte är orelaterade. När det handlar om individuella fall sker återkoppling direkt till berörd doktorand. Om frågorna rör många doktorander, kan exempelvis det årliga mötet mellan studierektorer och hela doktorandgruppen utgöra ett forum för återkoppling.

I kollegiet avgör vi hur vi ska hantera problem och ta tillvara de möjligheter till utveckling

som framkommer i arbetet med ISP, doktorandernas årliga medarbetarsamtal med forskarutbildningens studierektorer och kursvärderingar. För att säkerställa kontinuitet i diskussionerna genomförs handledarkollegierna numer en gång per månad under terminstid och har stående punkter på dagordningen som avser rapporter till och från nämnder av skilda slag, forskarutbildningen, en punkt som doktorandrepresentanten förfogar över och doktorandärenden (doktorandrepresentanten deltar inte i den sistnämnda). En rad utmaningar har identifierats och viktiga förändringar initierats, exempelvis förändringar av det högre seminariet för att stärka innehållet, öka angelägenhetsgraden samt ansvaret och allas medverkan; ny ASP med fastslagna obligatoriska moment, en fastare struktur för kursverksamheten och kursplaners struktur liksom kursvärderingar; genomförande av ett årligt återkommande gemensamt internat för hela forskningsmiljön där också externa deltagare knutna till miljöerna kan medverka. Många av dessa frågor är också direkt relaterade till fakultetsnämndens arbete, som dessutom diskuterar ämnesövergripande frågor, särskilt i fakultetens forskningsutskott och i rekryteringsgruppen.

Vid sidan av den kollektiva handledningen i forskningsseminarierna och mötena mellan en enskild doktorand och handledarna används ISP som redskap för planering och uppföljning (se vidare 2b – Färdighet och förmåga). Av särskild betydelse är de avstämningspunkter som är reglerade i ASP samt i dokumentet *Anvisningar för framtagande av licentiatuppsatser och doktorsavhandlingar* (UTBVET 2015/19) och gäller planeringsseminariet, mittseminariet och slutseminariet. Såväl mitt- och slutseminarier som disputation och betygsnämnd har lärosätensexterna granskare, vilket förankrar frågan om kvaliteten i det inter/nationella vetenskapssamhället (se vidare 2a – Kunskap och förståelse).

Sammanfattningsvis är forskarutbildningen i pedagogik mångfacetterad vad avser innehållslig bredd och djup. Den är starkt förankrad i den nationella och internationella forskningen genom de forskningsmiljöer och nätverk utbildningen och doktoranderna ingår i. Till detta bidrar i hög grad de kollegiala granskningarna av såväl enskildas prestationer som utbildningens och organisationens resultat.

Aspektområde: Utformning, genomförande, resultat

Aspekt: Måluppfyllelse – kunskap och förståelse – 2a

Bedömningsgrunder:

A. Utbildningen säkerställer genom utformning, genomförande och examination att doktoranderna, när examen utfärdas, visar bred kunskap och förståelse både inom forskarutbildningsämnet och för vetenskaplig metodik/konstnärliga forskningsmetoder inom forskarutbildningsämnet.

B. Systematisk uppföljning görs av utbildningens utformning och genomförande i syfte att säkerställa måluppfyllelsen. Resultaten av uppföljning omsätts i åtgärder för kvalitetsutveckling och återkoppling sker till relevanta intressenter.

Introduktion

I ASP:n redovisas forskarutbildningens uppläggning med 75 hp kurser och 165 hp avhandling. Majoriteten av doktoranderna går dock på en äldre ASP (90/150 hp). Förändringen är resultat av en utveckling som pågått över tid med avsikten att öka förutsättningarna för hög kvalitet vad avser djup och bredd i relation till både ämnet och avhandlingens innehåll. Vi har också sett att mängden kurser gjort det svårt för doktoranderna att bli klara i tid, något som i sin tur bland annat ledde till en ökad mängd läskurser direkt kopplade till avhandlingsarbetet.

Ett viktigt mål i forskarutbildningen är att utveckla gedigna vetenskapliga och metodologiska kompetenser inom forskningsämnet pedagogik. Doktoranderna förvärvar bred kunskap och förståelse både inom ämnet och i relation till det enskilda avhandlingsämnet. Arbetet med avhandlingen sker framför allt inom tre olika sammanhang: forskarutbildningskurser, handledning och forskarutbildningsmiljön i vid bemärkelse (jfr 1c). Nedan fokuseras avhandlingars format och språk, kursutbud, handledning, avhandlingsseminarier och avslutningsvis progression i forskarutbildningen.

Avhandlingars format och språk

I början av forskarutbildningen bestämmer handledare och doktorand ämne för avhandlingsarbetet, avhandlingens format (sammanläggning/monografi) samt vilket språk avhandlingen ska skrivas på (svenska/engelska). Avhandlingarna i pedagogik har fram till relativt nyligen främst skrivits i form av monografier på svenska. Av de 13 avhandlingar som publicerades 2012-2016 var nio monografier och fyra sammanläggningar (motsvarande siffra för licentiatuppsatser är fyra monografier och en sammanläggning). Av nu aktiva doktorander planerar majoriteten att skriva sammanläggningsavhandlingar (endast fyra skriver monografier).

Handledningen av monografier och sammanläggningsavhandlingar skiljer sig åt inte bara vad gäller format, utan oftast också vad gäller språk och de sätt som handledare och doktorand samverkar i textproduktion. Därtill kommer att skilda ansatser, frågeställningar och empiriska material lämpas sig mer eller mindre bra för det ena respektive det andra formatet. Med en förskjutning mot sammanläggningsavhandlingar betonas ytterligare förmågan att kommunicera på engelska. Att få artiklar publicerade i tidskrifter som tillämpar peer review-förfarande är en utmaning även för seniora forskare. I samband med detta aktualiseras nya frågor om former för samverkan i produktion och publicering. Artiklar skrivs oftast tillsammans med någon av handledarna, men även andra konstellationer förekommer, liksom enskilt författarskap. Omfattningen av samförfattande har ökat markant i ämnet och ställer nya krav på hur vi exempelvis tänker kring doktoranders självständighet. Här är en kontinuerlig diskussion i handledar- och professorskollegiet av betydelse för utveckling av ny praxis.

Forskarutbildningens kursutbud

Kursutbudet kännetecknas av en hög grad av flexibilitet och anpassas efter vilka doktorander som just nu är under utbildning, hur deras olika behov ser ut samt i den mån tillräckligt många doktorander finns för att vi ska kunna ordna kurser. Ämnets fyra professorer är ansvariga för planering, genomförande och utvärdering av forskarutbildningskurserna, och har för detta ändamål handledarkollegiet som forum för kollegial förankring och diskussion. Undervisningen genomförs huvudsakligen av professorerna, men i fördjupningskurserna medverkar även andra personer från forskningsmiljöerna och ibland också andra lärosäten (t.ex. i *Läroplansteori* samt *Videobaserad forskning: mikroanalyser och etnografi i pedagogiska sammanhang*). Under en period har vi haft en seniorprofessor knuten till pedagogikämnet som dels varit ansvarig för kursen *Artikelskrivandets konst*, dels kommer att medverka i kursen *Barn, kommunikation och socialisation* när den ges under våren 2017.

Uppföljning av kurser sker regelbundet i handledarkollegiet. Här görs även avstämningar av doktorandernas omdömen efter avslutad kurs. För att ge ett bättre underlag för arbetet med kursvärderingar togs under hösten 2016 en mall för skriftliga kursvärderingar fram under ledning av studierektorerna. Mallen ska användas i de fall antalet kursdeltagare är tillräckligt stort. Kursledaren skriver en kort sammanställning av de synpunkter som framkommit med

fokus på positiva aspekter samt förbättringsmöjligheter. Som återkoppling skickas sammanställningarna till kursdeltagare samt medverkande lärare och arkiveras även hos forskarutbildningens administratör. Muntliga kursvärderingar utgör ett naturligt inslag i alla kurser, men särskilt i kurser med få deltagare. Förslag på förändringar av kurser och utformning av nya kurser förankras i kollegiet. Det gäller de reviderade och numera obligatoriska kurserna samt ytterligare tre specialiseringskurser, två med fokus på högre utbildning (varav en kommer att ges tillsammans med KTH) och en om forskningsöversikter.

Som kort nämndes ovan innebär det relativt låga antalet doktorander vissa utmaningar och organisatoriska problem när det gäller vilka kurser som kan ges, när och med vilken frekvens. Införandet av obligatoriska kurser är ett sätt att skapa kontinuitet i ett grundutbud av kurser där vi även beslutat att en obligatorisk kurs ges varje höst. En annan strategi är att öppna kurserna för externa doktorander. Där är framförhållning i planeringen av kursutbudet av avgörande betydelse för att möjliggöra marknadsföring av kurserna. Studierektorena för forskarutbildningen tillsammans med handledarkollegiet arbetar för att ta fram rutiner kring annonsering av kursutbudet (gäller både internt och externt).

Obligatoriska kurser och breddkurser

I den nya ASP:n anges två obligatoriska kurser (teori och metod) om sammanlagt 30 hp som i första hand syftar till att möjliggöra för doktoranderna att tillägna sig ämnets bredd. Genom kursen *Pedagogikens traditioner och forsknings-områden* tillägnar sig doktoranderna kunskap om utvecklingen av svensk pedagogik i ett historiskt, samtida och internationellt perspektiv. Kursen *Metodologiska ansatser och forskningsmetoder* möjliggör för doktoranderna att kritiskt reflektera kring relationen mellan teori och metod och att diskutera olika vetenskapliga metoder inom pedagogikområdet³. Med början hösten 2017 ingår ett utkristalliserat kvantitativt moment i den obligatoriska metodkursen. I momentet ingår seminarier om kvantitativa forsknings-strategier och statistiska grunder, en SPSS workshop, samt en workshop om arbetet med faktoranalyser (ett viktigt instrument i pedagogisk forskning). Genom aktivt deltagande i metodkursen får doktorander möjlighet att tillägna sig ett kritiskt förhållningssätt vad gäller olika ansatser och metoders möjligheter och begränsningar.

Ytterligare en kurs som syftar till dels bred kunskap och förståelse inom det pedagogiska kunskapsområdet, dels till kunskap om och förmåga till kommunikation och bedömning av vetenskaplig kvalitet, är *Seminarie serie kring institutionens disputationer*. Under kursens gång deltar doktoranderna i minst fem disputationer vid Fakulteten för utbildningsvetenskaper. På ett förseminarium samlas kursdeltagarna för att diskutera den aktuella avhandlingens förtjänster och brister i relation till teoretiska perspektiv, syftesformulering, val av metod och genomförande. Detta sker utifrån såväl ämnets som respondentens och opponentens perspektiv. Därefter närvarar kursdeltagarna vid disputationen vilket följs upp med ett uppföljande efterseminarium. Genom kursen får doktoranderna möjlighet att ta del av den disciplinära bredd som utmärker fakultetens kunskapsområde: pedagogik, didaktik och utbildningssociologi. En liknande tvärvetenskaplig kurs har utvecklats inom fältet högre utbildning och kommer att ges i samverkan med KTH.

³ De båda kurserna motsvarar de kurser som tidigare hette *Utbildningsvetenskapliga teorier* samt *Utbildningsvetenskapliga metoder* och som därmed förekommer i de doktoranders ISP:ar som inte går på den nya ASP:n.

Specialiserings- och fördjupningskurser

Specialiseringskurser som är kopplade till de olika forskningsmiljöernas teoretiska och metodiska traditioner ges regelbundet, så som kursen *Läroplansteori*, 7,5 hp (kopplad till forskningsmiljön STEP) vilken fokuserar läroplansteoretiska traditioner samt centrala begrepp för analyser av (ut)bildningens innehåll, genomförande och evaluering liksom konsekvenser av (ut)bildningens styrning, marknadsivering och globalisering för läroplansteoretiska analyser av policy och pedagogisk verksamhet. Andra exempel på metodisk respektive teoretisk specialisering är kurserna *Videobaserad forskning: mikroanalyser och etnografi i pedagogiska sammanhang*, 7,5 hp samt *Barn, kommunikation och socialisation*, 7,5 hp (båda kurserna är knutna till forskningsmiljön CLIP). I den första kursen behandlas mikroanalytiska teorier (etnometodologi och samtalsanalys) och forskningsmetoder (videoetnografi) med särskilt fokus på insamling och analyser av videoinspelningar i pedagogiska sammanhang. Den andra kursen *Barn, kommunikation och socialisation* behandlar teoretiska perspektiv och centrala begrepp inom samhällsvetenskaplig barndomsforskning med fokus på etnografiska mikrostudier av barns kamratkulturer, interaktion och identitetsarbete (genus, klass, etnicitet, ålder, etc.) liksom hur samhälleliga strukturer konstitueras i barns verksamheter. Alla tre kurserna kan även ses som fördjupningskurser i förhållande till de två obligatoriska teori- och metodkurserna då de bygger vidare på och fördjupar de mer översiktliga kunskaper om de olika perspektiven, traditionerna och metoderna som presenterats där. När det gäller de nya doktoranderna inom pedagogik som har sitt avhandlingsområde inriktat mot specialpedagogik har specialiseringskurser ännu inte utvecklats. *Perspektiv på olikhet – normalitet/avvikelse, inkludering/segregering, social rättvisa*, som utgör ett moment i den obligatoriska teorikursen, visar på den typ av innehåll som kurser kommer att ha som nu planeras av den relativt nybildade forskningsmiljön PS. Tillsammans med STEP har PS också utvecklat kursen *Systematic reviews – to analyze, construct and produce reviews* som kommer att ges våren 2018.

Läskurser, ämnesrelaterade och fakultetsexterna kurser

Det är centralt att doktoranderna kan bidra till utformning, fördjupning och specialisering av den egna forskarutbildningen. Praxis är att handledarna gemensamt med doktoranderna identifierar kurser på andra institutioner och lärosäten, nationellt och internationellt, som kan gynna doktorandens forskarutbildning. Vanligt är också att individuella *läskurser* skraddarsys för doktoranders intressen och behov.

Doktoranderna kan vidga sin utbildning genom att ta del av *fakultetens övriga kursutbud* i utbildningssociologi och didaktik. Exempel på en sådan kurs är *Kapital och fält. Metoder för studier av utbildning och kultur* (utbildningssociologi). Doktoranderna har också tillträde till kurser på hela Uppsala universitet, t.ex. *Publish or Perish* som tidigare anordnades av Forum for advanced studies in arts, languages and theology (SALT).

Doktoranderna rekommenderas även att delta i *kurser vid andra lärosäten* av relevans för avhandlingsarbetet specifikt eller forskarutbildningen i stort. Exempel på kurser doktorander deltagit i är *Flerspråkighet: forskningstradition* (Stockholms universitet), *Diskursanalys* (Linköpings universitet) och *Organizational Theory and History* (KTH). Deltagandet kan fungera både som breddning och fördjupning. Genom att delta i kurser på andra lärosäten bygger doktoranderna också egna nätverk med framtida forskarkollegor.

Några doktorander har under åren deltagit i *internationella kurser* till exempel *Interaction analysis and Conversation analysis in kindergarten, school and higher education* (University

College of Southeast Norway) samt *Introduction to Evaluation Theory* och *Advanced Theories of Educational Evaluation* (båda University of Illinois at Urbana-Champaign).

Forskarskolor och kursutbud

Doktorander har tidigare haft tillgång till att läsa forskarkurser inom forskarskolor (finansierade av Vetenskapsrådet) med öppna utlysningar av kurser. Hösten 2016 har vi inga doktorander som genomför sin utbildning inom ramen för en forskarskola, men de licentiander som tagit ut examen mellan åren 2010-2014 har alla gått sin utbildning inom ramen för två olika forskarskolor för förskollärare med ett särskilt kursutbud på tre olika lärosäten (Stockholm, Umeå och Uppsala) där vissa kurser även öppnats för andra. Exempel är *Lärande, läroprocesser och lärandemiljöer*, *Literacy*, *Visuellt tänkande och matematik i förskolan* samt *Dokumentation, estetik och tidigt lärande*.

Handledningens förutsättningar och praktik (jfr 1b och 1c)

Kontinuerlig granskning och en ingående diskussion och reflektion av innehållet och formen i det pågående avhandlingsarbetet är ett centralt inslag i forskarutbildningen. Här spelar handledningen en central roll. Huvud- och bihandledare är väl insatta i doktorandernas pågående arbeten och har kontinuerlig kontakt med doktoranderna. Samtidigt är det viktigt med flexibilitet för doktorander i kontakter med handledarna. Huvud- och bihandledare har delvis samma och ibland olika roller. Avhandlingsarbetet diskuteras och ventileras under regelbundna handledningstillfällen, vilket garanterar en kontinuitet också i doktorandens arbete. Beroende på handledar- och doktorandkonstellationer organiseras handledningen på olika sätt. Handledning sker enskilt, i grupp och i seminarier. För det sistnämnda spelar forskningsmiljön en viktig roll, där kontinuerligt framläggande av pågående arbeten och analyser av insamlad data liksom deltagande i andra doktoranders/forskares presentationer och diskussioner utgör viktiga delar.

För handledning finns för respektive doktorand enligt ett beslut i fakultetsnämnden (27 januari 2011) sammanlagt 425 handledningstimmar att fördela mellan huvud- och biträdande handledare under hela forskarutbildningen. Av doktorandens ISP framgår om föregående period motsvarat förväntad handledningsinsats tidsmässigt. En svårighet är att det är svårt att bedöma exakt hur många timmar som läggs ner på handledning, inte minst då man i många fall samarbetar i artikelskrivande etc. Det viktigaste är att det i avsnittet finns möjlighet att dokumentera eventuella avvikelser från överenskommen handledning. Detta är inte endast en teoretisk möjlighet utan det förekommer anteckningar om olika former av avvikelser i ISP:arna.

Avhandlingsseminarier, läsgruppen och bedömning av vetenskaplig kvalitet

För bedömningen av doktorandernas avhandlingsarbete och dess vetenskapliga kvalitet är de olika avhandlingsseminarierna samt den avslutande läsgruppen av avgörande betydelse. Avhandlingsseminarierna – planeringsseminariet, mittseminariet, slutseminariet – anordnas utifrån den enskilda doktorandens studietakt och med beaktande av den totalt tillgängliga studietiden.

Vid *planeringsseminariet* lägger doktoranden fram en utvecklad avhandlingsplan som vanligtvis omfattar val av område för avhandlingen, en kortare forskningsöversikt, syftesformulering, en beskrivning av teoretiska perspektiv, val av metod och plan för genomförande av empirisk studie. Planeringsseminariet anordnas i den forskningsmiljö doktoranden tillhör och är öppet för intresserade. En särskild läsare utses att granska det påbörjade avhandlingsarbetet.

Mittseminariet arrangeras inom ramen för det öppna högre seminariet. En extern diskutand från annat lärosäte, med expertis inom avhandlingens kunskapsområde utses att granska arbetet och dess bidrag och utvecklingspotentialer. Avhandlingsmanuset ska som regel omfatta en forskningsöversikt, teoretiska perspektiv, syftesformulering, val av metod och en färdig analys av delar av det insamlade materialet. Vid sammanläggningsavhandlingar presenteras vanligtvis också en plan över vilka artiklar/paper som ska ingå i avhandlingen och möjliga publikationsföretag. Doktorander som slutför licentiatexamen, tar upp sitt arbete vid ett seminarium i sin forskningsmiljö. Om en licentiatexamen är ett steg mot doktorsexamen, ersätts det obligatoriska mittseminariet med licentiatseminariet.

Slutseminariet utlyses som ett högre seminarium. Huvudhandledare och biträdande handledare bestämmer i samråd med doktoranden tidpunkt för slutseminariet där avhandlingsmanuset tas upp för seminariebehandling. Seminarieunderlaget utgör ett närmast komplett manus. Allt innehåll, i form av underlag och argumentation, genomförande och analys, ska finnas med, liksom en preliminär diskussion. Seminariet genomförs i modifierad disputationens form med en diskutand (minst docent) från annat lärosäte, granskar manuset som finns tillgängligt för läsning tre veckor innan seminariet. Slutseminariet förbereder doktoranden inför kommande disputation. Här prövas om forskningsfrågor, design, teoretiska perspektiv, val av metod analys och genomförande håller en hög vetenskaplig kvalitet och är kommunikerbara för en läsare. Genom seminariet deltar doktoranden i en diskussion om vetenskaplig kunskapsproduktion. Seminariet är också en form för kvalitetssäkring från fakultetens och ämnets/disciplinens sida. Om det vid seminariet framkommer allvarliga brister utifrån den bedömning som görs kan beslut fattas om att avhandlingens ambition justeras till en licentiatuppsats. Sådana beslut fattas först efter diskussioner i handledarkollegiet.

Efter genomfört slutseminarium tillsätts en *läsgrupp* av huvud- och bihandledare. Läsgruppen består av två-tre läsare gärna med minst docentkompetens. Läsgruppen diskuterar tillsammans med doktorand och handledare de förändringar som behöver genomföras innan avhandlingen läggs fram för disputation. Datum för disputation fastställs när avhandlingsmanusets vetenskapliga kvalitet bedömts godtagbar av huvudhandledare.

Progression i forskarutbildningen

Progression i forskarutbildningen är knuten till utbildningens samtliga framträdelseformer, dvs. till kurserna, avhandlingsseminarierna och doktorandens socialisering och disciplinering inom ramen för den vidare forskarutbildningsmiljön. Doktorandens progression följs årligen upp i ISP. Här framgår vilka avhandlingsseminarier och kurser som är avklarade, ofta också vilka konferenser doktoranden deltagit i. Här kan avvikelser i förhållande till planerade aktiviteter urskiljas. Här finns även en tydlighet vad gäller relationen mellan tid och prestation.

Den disciplinära progressionen har dock sin grund i att forskarutbildningen möjliggör för en doktorand att tillägna sig ett alltmer omfattande och differentierat kunnande och de skilda sätt på vilket kunskap produceras inom disciplinen. Till detta kommer möjligheten att genom avhandlingsarbetet utveckla expertis kring ett mer avgränsat fenomen och en specifik ansats. De ovan redovisade skilda former för kurser syftar till att ge just den i detta avseende nödvändiga bredden och djupet. Avhandlingsseminarierna betonar en ökande grad av specialisering, något som också ligger inbyggt i forskningsmiljöernas verksamhet i mötet mellan seniora och juniora forskare. Fastställande av en enskild doktorands progression sker genom: kursexaminationer, granskning och prövning i avhandlingsseminarier, disputationen och sammantaget. Progressionen bedöms med avseende på djup och bredd och den

vetenskapliga kvaliteten säkerställs. Återkoppling till doktoranden sker i direkt anslutning till bedömning av examinationsuppgifter, seminariediskussioner samt i handledningssamtal. Huvudhandledaren har också, i egenskap av examiner, ett övergripande ansvar för utbildningen i förhållande till examensordningen.

För en redogörelse av hur vi arbetar för att doktoranderna ska slutföra utbildningen inom planerad tid, se 2b – Färdighet och förmåga.

Aspektområde: Utformning, genomförande, resultat

Aspekt: Måluppfyllelse – färdighet och förmåga – 2b

Bedömningsgrunder:

A. Utbildningen säkerställer genom utformning, genomförande och examination att doktoranderna, när examen utfärdas, visar förmåga att planera och med adekvata metoder bedriva forskning och andra kvalificerade (konstnärliga) uppgifter inom givna tidsramar samt såväl i nationella som internationella sammanhang muntligt och skriftligt med auktoritet kan presentera och diskutera forskning och forskningsresultat i dialog med vetenskapsområdet och samhället i övrigt. Doktoranderna ska också visa förutsättningar för att såväl inom forskning och utbildning som i andra kvalificerade professionella sammanhang bidra till samhällets utveckling och stödja andras lärande.

B. Systematisk uppföljning görs av utbildningen för att säkerställa att utbildningens utformning och genomförande är av hög kvalitet och att doktoranderna uppnår målen. Resultaten av uppföljning omsätts vid behov i åtgärder för kvalitetsutveckling och återkoppling sker till relevanta intressenter.

Förmåga att planera och med adekvata metoder bedriva forskning inom givna tidsramar

Ett av de viktigaste verktygen när vi arbetar med utveckling av doktorandernas förmåga att planera och med adekvata metoder bedriva forskning inom givna tidsramar är ISP:arna. Varje doktorands ISP uppdateras på årlig basis. Doktorand och handledare skriver tillsammans ISP och i dokumentet görs en översiktlig planering av hela forskarutbildningen samt noggrannare planering av avhandlingsarbete, kurser, etc. Handledning samt aktivitetsgrad dokumenteras också. Under varje rubrik rapporteras eventuella avvikelser från föregående period och vad de beror på.

I ISP:arna formuleras och uppdateras mål för varje år i relation till forskarutbildningen och avhandlingsprojektet. Här planeras även exempelvis konferensresor. Under varje rubrik finns en punkt som särskilt efterfrågar om planeringen av arbetet har ändrats sedan senaste ISP och i så fall hur. Doktoranders progression genom utbildningen är en återkommande diskussionspunkt på handledarkollegiet som träffas en gång per månad under terminstid. Vid varje kollegium görs en avstämning om det är något doktorandärende som behöver tas upp till diskussion. På ett kollegium per år, i anslutning till att ISP:arna lämnas in i november, går alla doktoranderna igenom och progressionen genom utbildningen stäms av, exempelvis med avseende på planerade avhandlingsseminarier, om det skett några avvikelser från planeringen under året och i sådana fall hur man planerar att komma till rätta med det.

På en mer vardaglig bas innebär handledningsmötena kontinuerlig avstämning av hur avhandlingsarbetet fortskrider, samt hur det går med kurser etc. Handledningen ska följa en klar progression, som tydliggörs, följs upp och reflekteras i arbetet med ISP. ISP används exempelvis för att diskutera hur doktoranden använder sin tid och vilka justeringar som behöver göras för att doktoranden ska bli klar i tid. Bedömning av hur mycket tid det tar att

färdigställa en artikel, ett kapitel eller en kurs är något som doktoranderna lär sig under forskarutbildningens gång. Här är handledarnas erfarenheter av stor betydelse.

ISP:arna utgör även grund för det medarbetarsamtal som varje doktorand har årligen med personalansvarig studierektor. Studierektorerna går igenom ISP:arna med fokus på de eventuella avvikelser som rapporteras och kan vid behov samtala både med doktorand och handledare. I medarbetarsamtalet har doktoranderna möjlighet att resa frågor som rör forskarutbildningen i sin helhet, dvs. allt från kurser, avhandlingsarbete och hur handledningen fungerar till frågor kring institutionstjänstgöring och arbetsmiljö. Det är ett viktigt inslag att doktoranden har ytterligare en part att vända sig till om problem av olika slag uppstår och av erfarenhet vet vi att detta är något som doktoranderna uppskattar och använder sig av (se P2 – Doktoranders perspektiv). Studierektorerna utgör ett stöd för doktoranden exempelvis vid handledarbyten men fungerar som ett stöd också för handledarna.

Ett annat uttryck för hur doktorandernas progression hanteras utgörs av de avhandlingsseminarier som närmare har beskrivits under 2a – Kunskap och förståelse. Seminarierna innebär som tidigare har framgått innehållslig kvalitetsgranskning av det pågående arbetet och syftar till att utröna om avhandlingsarbetena tar sin utgångspunkt i ett definierat kunskapsfält och huruvida det genererar ett teoretiskt, metodologiskt och/eller empiriskt bidrag mot bakgrund av detsamma. Med avseende på färdigheter och förmågor utgör seminarierna även tillfällen att tränas i att muntligt försvara, argumentera för och reflektera kring teoretiska och metodologiska beslut och dess konsekvenser. Doktoranderna förväntas gradvis utveckla förmågan att bemöta kritik, motivera val och att med auktoritet presentera sin forskning där en progression finns från planerings- till slutseminarierna.

Trots de milstolpar som finns och det arbete både doktorand och handledare lägger ner på att planera arbetet händer det att doktorander, av olika skäl, inte blir klara i tid. Sjukskrivningar har inträffat med försening som följd, men har inte varit något utbrett problem inom doktorandgruppen i pedagogik. Att vara doktorand och att gå forskarutbildning kan på många sätt vara en stressig och pressande period. För många kan det räcka att samtala med handledarna om detta, exempelvis för att få hjälp att prioritera mellan olika arbetsuppgifter. Förutom möjligheten att samtala med handledarna finns som nämnts även studierektorerna att tillgå. Alla doktorander har (i likhet med andra anställda) rätt till tre samtal med företagshälsovården. De kan få fler om de behöver, efter godkännande av prefekt. Företagshälsovården erbjuder även stresshanteringskurser. I de fall doktorander på grund av tidsbrist inte blir klara i tid brukar det finnas möjlighet att under en kortare period finansiera en förlängning. Om problemen är av kvalitetskaraktär kan doktoranden erbjudas att lägga fram arbetet som licentiatuppsats istället för doktorsavhandling.

Vetenskaplig kommunikation och interaktion – muntliga och skriftliga färdigheter

Seminarier är en etablerad form för att föra kvalificerade samtal om vetenskapliga frågor och utgör en viktig arena för en inskolning i vetenskapssamhället. Här tränas doktoranderna i att muntligt presentera och diskutera sin egen forskning och ta emot synpunkter, kritik och etiska frågeställningar samt att delta i ett vetenskapligt samtal om det egna och andra deltagares arbeten. Vid seminarierna diskuterar alla medlemmar pågående forskningsarbete, och doktoranderna får pröva det egna tänkandet på olika forskningsproblem, möjliga metodiska lösningar, samt lära sig konsten att formulera forskningsresultat i olika publikationsformer, t.ex. artiklar, forskningsrapporter, eller projektansökningar. Formulering av forskningsfrågor, forskningsdesign och presentation av resultat utgör seminarieverksamhetens struktur för att fostra ett vetenskapligt tänkande.

När det gäller kurser tränas muntliga och skriftliga färdigheter och förmågor på olika sätt, dels som en del av examinationsuppgifter, dels i kurser som särskilt behandlar färdigheter och förmågor. I kurserna *Pedagogikens traditioner och forskningsområden* samt *Videobaserad forskning: mikroanalyser och etnografi* sker således examinationerna i form av minikonferenser där kursdeltagarna – förutom sedvanlig diskussion av texter – presenterar sina arbeten muntligt för varandra. I kursen *Läroplansteori* ingår att lära sig att organisera och strukturera en forskningsöversikt med fokus på läroplansteoretiska aspekter. Kursen *Seminarieserie kring institutionens disputationer* är ett exempel på en kurs som explicit fokuserar på utveckling av färdigheter och förmågor, då den behandlar disputationsakten samt den färdiga avhandlingen inte bara utifrån innehållsliga aspekter utan även med avseende på struktur och format. *Artikelskrivandets konst* samt *Publish or perish* är ytterligare exempel på kurser som båda behandlar hur man skriver vetenskapliga artiklar för internationell publicering i tidskrifter med peer review-förfarande. Doktoranderna erbjuds även att delta i Uppsala universitets kurser i engelska för anställda (t.ex. *Mastering Academic Writing* samt *Writing Research Proposals*) där särskilt språkliga färdigheter och presentationstekniker betonas. Kurser anordnade av The Unit of Professional English syftar särskilt till att utveckla förmåga att skriva tydliga och övertygande texter och förbereda presentationer på engelska.

EDU är inom det utbildningsvetenskapliga området i nationell jämförelse en forskningsstark institution vilket visar sig i antalet publikationer samt erhållande av externa forskningsmedel i konkurrens. Detta ger våra doktorander mångfaldiga möjligheter för delaktighet och lärande i olika forskningsrelaterade uppgifter. Exempelvis finns två tidskrifter med peer review-förfarande initierade av forskningsmiljöer med bas på institutionen: *Journal of Nordic Educational History* och *Nordic Journal of Studies in Educational Policy* (utgiven på förlaget Taylor & Francis), samt en livlig konferensverksamhet arrangerad av forskningsmiljöerna (t.ex. Nordiska läroplansteoretiska konferensen, internationella ledarskapskonferensen, konferens i utbildningshistoria, Swedish Educational Research Association [SWERA] konferens, Konferens om livsberättelseforskning). De olika forskningsmiljöerna organiserar även återkommande symposier med nationellt och internationellt erkända forskare, t.ex. prof. William Corsaro (Indiana University) samt Marjorie Goodwin (UCLA). Symposierna brukar vara organiserade så att även doktoranderna presenterar pågående arbete och diskuterar det med inbjuden gäst samt övriga deltagare. Dessa arenor bjuder på mångfaldiga akademiska lärmöjligheter beträffande organiseringen av konferenser och symposier, samt tillgång till forskningsmiljöer och arenor av olika slag även utanför det egna sammanhanget. Doktoranderna får därigenom även tillgång till etablerade kontakter på andra institutioner och lärosäten i och utanför Sverige.

Doktoranderna uppmuntras att delta i nationella och internationella forskningskonferenser med egna presentationer. Detta sker i varierande grad, men majoriteten åker på ett flertal konferenser, både nationella och internationella. Vanligast är deltagande i NFPF (Nordisk förening för pedagogisk forskning) samt ECER (European Educational Research Association) men andra exempel på konferenser som nu aktiva doktorander deltagit i är NorDisco (Nordic Conference on Discourse Analysis) samt the Nordic Curriculum Theory Conference. Som förberedelse för deltagande i särskilt internationella konferenser är det möjligt att göra en övningspresentation i forskningsmiljöernas seminarier som förberedelse inför konferenspresentationen.

En utmaning när det gäller konferensresor är finansiering. Varje doktorand har expensmedel om totalt 28 000 kr att fritt disponera för resor, litteratur eller andra kringkostnader (enligt

beslut i fakultetsnämnden den 27 januari 2011). Därutöver finns möjlighet att söka stipendier från UU för exempelvis kortare och längre resor. En av de nu aktiva doktoranderna har sålunda finansierat en ettårig vistelse vid University of Illinois at Urbana-Champaign medan en annan tillbringat en kortare period vid UCLA i Los Angeles. Stipendieansökningarna kan också fungera som en inkörsport för en viktig del i många doktoranders framtida arbetsliv, dvs. att söka forskningsanslag.

Vi har under forskarutbildningsämnet och dess miljö (1a och 1c) redogjort för hur doktorander genom ämnets empiriska grund och stora samhällsrelevans kontinuerligt samverkar med det omgivande samhällets aktörer inom olika sektorer. Pedagogikens forskningsmiljöer och fakultetens övriga miljöer samt institutionen anordnar frekvent seminarier, symposier och konferenser med deltagare från politik, förvaltning liksom offentliga och privata anordnare av pedagogiska verksamheter. Genom deltagande i dessa aktiviteter och uppdragsverksamhet ges doktorander rika möjligheter att utveckla sätt att presentera och diskutera forskningsresultat och dess potentiella nytta och användning för praktiker. Här ges också möjligheter att knyta viktiga kontakter för fortsatt forskning liksom att identifiera för samhället intressanta och relevanta forskningsområden. Dessa aktiviteter är centrala för doktorandernas förmåga att popularisera och sprida den pedagogiska vetenskapens kunskapsbidrag (se även P1 – Arbetslivets perspektiv).

Ett närliggande sammanhang utgör de erfarenheter som doktoranderna tillägnar sig genom att de själva tjänstgör som lärare och bedriver undervisning. Härigenom utvecklar de sin förmåga att kommunicera och interagera inom det pedagogiska kunskapsområdet med aktörer som befinner sig på olika nivåer mellan novis och expertis. Deltagande i denna praktik (samt de möjligheter till förberedelsekurser som UU ger) kan fungera som ett steg på vägen att själv producera material och läromedel för studenter.

Aspektområde: Utformning, genomförande, resultat

Aspekt: Måluppfyllelse – värderingsförmåga och förhållningssätt – 2c

Bedömningsgrunder:

A. Utbildningen säkerställer genom utformning, genomförande och examination att doktoranderna, när examen utfärdas ska visa intellektuell självständighet, (konstnärlig integritet), och vetenskaplig redlighet/forskningsmässig redlighet samt förmåga att göra forskningsetiska bedömningar. Doktoranden ska också ha nått fördjupad insikt om vetenskapens/konstens möjligheter och begränsningar, dess roll i samhället och människors ansvar för hur den används

B. Systematisk uppföljning görs av utbildningen för att säkerställa att utbildningens utformning och genomförande är av hög kvalitet och att doktoranderna uppnår målen. Resultaten av uppföljning omsätts vid behov i åtgärder för kvalitetsutveckling och återkoppling sker till relevanta intressenter.

I forskarutbildningen utvecklar doktoranderna värderingsförmågor och intellektuell självständighet inom ramen för kurser, seminarier och i den vetenskapliga kommunikationen och interaktionen om det egna avhandlingsarbetet och kollegors forskningsprojekt, i skilda lokala, nationella och internationella sammanhang (jfr 1c – forskarutbildningsmiljön). Som framgått i beskrivningarna av övriga aspektområden är forskarutbildningen i pedagogik förankrad i forskningsmiljöer; en form av vetenskapliga 'communities of practice'. Genom kontinuerligt deltagande i seminarierna tillsammans med seniora och juniora kollegor socialiseras doktoranderna därigenom successivt till en allt bredare och fördjupad intellektuell självständighet. Till detta hör också ett utvecklat förhållningssätt till frågor om redlighet och

forskningsetik liksom färdigheter och förmågor att identifiera, värdera, hantera och förebygga oredlighet (t.ex. plagiat och fabricering av data) och etiska aspekter vid studier av skilda pedagogiska fenomen och praktiker. Vi menar att utvecklingen av dessa förmågor är djupt integrerad med doktorandernas utveckling av disciplinära kunskaper som förståelse och färdigheter.

Kurser – obligatoriska, specialiseringar, läskurser

Båda de obligatoriska kurserna med fokus på teori respektive metod har mål som är direkt relaterade till de här centrala aspekterna. I *Pedagogikens teoretiska traditioner och forskningsområden* finns mål som framhåller att de studerande ska dels ”utveckla en självständig hållning till och kritiskt diskutera några av pedagogikens teoretiska traditioner och begrepp”, dels ”med hög grad av självständighet redogöra för, kritiskt diskutera och värdera tillämpningar av några teoretiska traditioner i de behandlade forskningsområdena”. Detta examineras i fyra examinationsuppgifter (en fokuserar bredd och tre fokuserar djup) i vilka doktoranderna förväntas att med självständighet värdera och kritiskt reflektera över forskningsperspektiv och traditioner inom pedagogiken. Som ett sätt att skapa förutsättningar för utveckling av självständighet, deltar doktoranderna som en del av kursen i de olika forskningsmiljöernas seminarier, samt i det Högre seminariet. Sammantaget bidrar kursutformningen till att utveckla en ökad förmåga till egna ställningstaganden samtidigt som ”inläsningar” i specifika miljöer med specifika traditioner undviks.

I metodkursen *Utbildningsvetenskapliga metoder* och den kommande kursen *Metodologiska ansatser och forskningsmetoder* finns mål som betonar vikten av att doktorander ska kunna ta ställning till och diskutera forskningsetiska principer för forskning inom utbildningsvetenskap. HSFRs etiska regler utgör en grund liksom kunskaper om när krav på etikprövning aktualiseras. Metodkursen kommer, inte minst mot bakgrund av aktuell debatt om forskares redlighet, att exemplifiera och i examinationsuppgifter pröva doktoranders kunskaper om etik i forskningsprocessens samtliga steg, liksom plagiat, datafabrikation och publiceringsetik. Det sistnämnda har också aktualiserats i övergången mot ett mer frekvent bruk av sammanläggningsavhandlingar, och fakulteten anordnade 2016 ett seminarium som särskilt beaktade detta och som var öppet för alla forskare och doktorander.

Inom ramen för specialiseringskurser ges doktorander möjlighet att vidare fördjupa sina kunskaper om hur självständighet, etik, redlighet och värderingsförmåga kommer till uttryck i relation till olika forskningsansatser och metoder. Som exempel kan nämnas kursen som är knuten till forskningsmiljön CLIP – *Videobaserad forskning: mikroanalyser och etnografi i pedagogiska sammanhang* där moment som särskilt behandlar etiska aspekter ingår. I den videoetnografiska forskningen genomförs fältarbeten där forskare dokumenterar människors deltagande i vardagliga praktiker med video. Som forskare ställs man därmed inför etiska frågeställningar som handlar om allt från tillträde till en praktik till publicering och spridning av färdiga texter. Redan när en doktorands fältarbete planeras ingår att ta hänsyn till etiska aspekter i form av samtyckesblanketter, informationsbrev till berörda parter etc. där doktoranden upplyser om vad det innebär att delta som informant i ett forskningsprojekt och informantens rättigheter. I de fall handledarna bedömer att projektet är etiskt känsligt och ska genomgå en etisk prövning hos den Regionala etikprövningsnämnden, görs detta. Doktoranden behöver inte stå för kostnaden men har ansvar för att själv skriva etikansökan, med bistånd av handledarna, som en del i en fostran att utveckla ett etiskt förhållningssätt. Samtal om etik äger kontinuerligt rum mellan handledare och doktorand, men innebär även att alla som deltar i exempelvis interaktionsseminarier, där forskare och doktorander tillsammans arbetar med analys av utvalda utsnitt ur videofilmerna, har tystnadsplikt.

Genom den nyligen av STEP och PS utvecklade kursen *Systematic reviews – to analyze, construct and produce reviews* förväntas doktoranden genom kursen utveckla ”the ability to search, identify, compare and critically evaluate and discuss reviews”. Genom att utveckla förmågan att både konstruera och kritiskt värdera forskningsöversikter ökar doktorandens förmåga att förhålla sig självständigt till ett forskningsfält och identifiera vad som kan utgöra ett kunskapsbidrag.

Doktorander deltar i utformningen av den egna utbildningen, exempelvis genom val och utformning av läskurser, vilket bidrar till att utveckla ett självständigt förhållningssätt. Väsentligt i sammanhanget är också doktoranders möjlighet till inflytande över val av avhandlingsämne och avhandlingsformat och språk (monografi/sammanläggningsavhandling; svenska/engelska).

Vetenskaplig kommunikation och peer review

Peer review utgör forskarsamhällets specifika form för granskning och värdering av vetenskaplig kvalitet i processer och produkter. Under forskarutbildningen möter doktorander denna form för granskning både i formella och standardiserade former och mer informellt, ibland i formativt syfte och i andra fall i summativt syfte. Vi menar att dessa granskningar som doktoranden deltar i som både granskad och granskare är avgörande för att utveckla intellektuell självständighet och öka medvetenheten om forskningsetiska aspekter och vikten av redlighet i forskningen. Exempel på peer review i den vetenskapliga verksamheten är granskning och värdering av artiklar (till tidskrifter), bokmanus (till förlag), paper (till konferenser och symposier), avhandlingsmanus (särskilt till planerings-, mitt- och slutseminariet samt läsgruppen), slutmanus (till disputation), forskningsansökningar (till forskningsråd), rekryteringar och befordringar (CV, vetenskaplig och pedagogisk skicklighet). Doktoranderna involveras över tid alltmer i dessa skilda aktiviteter i det lokala, nationella och internationella vetenskapssamfundet. Processen inleds genom att knyta doktoranderna till forskningsmiljöerna och samtidigt introducera dem till de vidare sammanhangen för vetenskaplig kommunikation och interaktion. Dessa exempel på både djup och bredd ger också doktoranderna en förståelse för mångfald som utmärker pedagogiken teoretiskt och metodologiskt.

I seminarierna diskuterar alla deltagare sina pågående forskningsarbeten, och doktoranderna får möjlighet att applicera sina kunskaper på olika forskningsproblem samt lära sig ett vetenskapligt förhållningssätt. Att ställa sin vetenskapliga produktion till diskussion utgör en grund i den vetenskapliga gemenskapen. Seminariet kan betraktas som en peer review-process i mikroformat där doktorander bereds möjlighet att lära sig att hantera kritik och bearbeta den i samarbete med doktorandkollegor, seniora kollegor och handledare. Utvecklingen av intellektuell självständighet bygger på förmåga att granska och värdera andras omdöme (även handledares) på ett sådant sätt att genuint egna vetenskapliga beslut kan argumenteras för, motiveras, men också om relevant omprövas.

Frågor om doktoranders självständighet diskuteras och följs systematiskt upp i handledarkollegiet. Som framgått under 2b – Färdighet och förmåga, behandlas alla doktoranders progression minst en gång per år. Avhandlingsseminarierna är särskilt viktiga vid bedömningen av intellektuell självständighet, vetenskaplig kvalitet och forskningsetiska frågor i vid mening. I samband med granskning av avhandlingsmanus ingår exempelvis att diskutera eventuella forskningsetiska problem relaterade till planering av studiens genomförande och/eller analys och presentation av resultat. Som beskrivits tidigare arbetar vi för att

doktoranderna under forskarutbildningens gång ska visa en tydlig progression i fråga om självständighet och av vetenskapssamhället accepterade förhållningssätt och efterfrågade förmågor. Sitt tydligaste uttryck får detta i utvecklingen från planerings-, mitt- och slutseminarierna till disputation samt i kursernas examinationsuppgifter. I de fall en doktorand inte bedöms uppnå kraven finns möjlighet att ompröva arbetet.Handledarkollegiet utgör en central arena för att diskutera känsliga frågor samt arbeta med utvecklingen av hållbara strukturer inom forskarutbildningen.

Arbetslivets perspektiv – P1

Bedömningsgrunder:

A. Utbildningen är användbar och förbereder doktorander för ett föränderligt arbetsliv, såväl inom som utom akademien.

B. Utbildningens utformning och genomförande följs systematisk upp för att säkerställa att den är användbar och förbereder för arbetslivet. Resultaten av uppföljning omsätts vid behov i åtgärder för kvalitetsutveckling och återkoppling sker till relevanta intressenter.

Vi värnar om att doktoranderna efter disputation ska vara anställningsbara på en bred arbetsmarknad. Det pedagogiska kunskapsområdet ansvarar för den vetenskapliga grunden för Sveriges största arbetsplatser: skolan och högskolan. Ämnets relation till skolan och högskolan öppnar även upp för andra former av arbeten inom myndigheter, såsom Skolverket, utbildningsdepartementet, Skolinspektionen, och kommunala utbildningsförvaltningar och dess intresseorganisationer, t.ex. SKL, SUHF samt lärarfackliga organisationer. Pedagogiken förbereder i hög grad för ansvarsuppgifter inom en mängd olika organisationer som kan handla om ledarskap, personalfrågor, personalutbildningar, lärande i arbetet, uppföljning och utvärdering, m.m.

Arbetslivets perspektiv i kurser och avhandlingsarbeten

Det framtida arbetslivet finns representerat i kursmoment och litteratur (obligatoriska såväl som specialiserings- och läskurser), i examinationsuppgifter utifrån doktorandernas inriktningar samt i teoretiska, metodologiska och etiska frågeställningar om de särskilda villkor som är förbundna med studier av skilda professioner (högskole/lärare, sjuksköterskor, forskare, journalister, konsulenter, politiker och förvaltningstjänstemän) i olika verksamheter och med olika uppdrag och ansvar. Denna mångfald avspeglar sig i doktorandernas avhandlingsområden (se tabell 1b).

Arbetslivets perspektiv har varit synligt i de forskarskolor som vi har medverkat i under åren 2010-2015. De licentiander som examinerats (se tabell 1b) har genomfört sina utbildningar inom ramen för forskarskolor som utgjort särskilda satsningar på kompetensutveckling av förskollärare. Under utbildningen har licentianderna arbetat 20 % i sin ordinarie verksamhet, företrädesvis på förskolor, och gått forskarutbildning på 80 %. Här finns med andra ord en naturlig koppling till olika arbetsplatser. Tre av fyra licentiander läser nu vidare mot doktorsexamen (en går forskarutbildningen i Uppsala, två på Stockholms universitet) medan en av licentianderna arbetar som verksamhetsanalytiker på en kommun. Licentiatuppsatserna i pedagogik har företrädesvis utgjorts av praktiktäna forskning av empirisk karaktär med fokus på exempelvis förskolebarns deltagande i projektarbeten, organisering av sovvila samt användning av digitala medier.

Institutionstjänstgöring som förberedelse för arbetslivet

Behovet av utbildade lärare är stort på alla nivåer i samhället och det finns idag ett stort antal studenter inom lärarprogrammen både i Uppsala och på andra lärosäten. Inte minst genom det kontinuerliga behovet av att rekrytera disputerade lärare för undervisning på lärarprogrammen finns därmed goda möjligheter för dem som disputerar i pedagogik att fortsätta arbeta inom akademien efter forskarutbildningen. EDU medverkar även inom grundutbildningen av exempelvis Personal- och arbetslivsprogrammet samt Beteendevetar-programmet med kurser i pedagogik samt pedagogik med inriktning mot arbetsliv. Av de 18 doktorander som disputerat (eller lagt fram licentiatuppsats) inom de senaste fem åren arbetar 15 inom akademien idag (därutöver har en gått i pension), både i Uppsala och på andra lärosäten, och universitet och högskolor utgör den huvudsakliga framtida arbetsgivaren för våra doktorander.

Genom de stora utbildningsuppdrag som fakulteten och institutionen är ansvariga för har doktoranderna goda möjligheter att undervisa. De flesta doktoranderna i pedagogik undervisar i genomsnitt 20 % sett över hela forskarutbildningen. Omfattningen kan dock variera beroende på exempelvis de uppdrag som passar den enskilda doktoranden och var någonstans i avhandlingsarbetet doktoranden befinner sig (t.ex. är det vanligt med mindre undervisningsuppdrag i början och slutet av forskarutbildningen). Så långt möjligt tilldelas doktoranderna varierade undervisningsuppdrag (t.ex. föreläsning, seminarium, handledning, examination) men också undervisning på olika nivåer och inom olika områden. Samtidigt är det av betydelse med kontinuitet i uppdragen för att underlätta för doktoranderna att bli klara med sin forskarutbildning inom utsatt tid. Som ett stöd för genomförande av undervisningsuppdrag uppmanas alla doktorander att, helst tidigt i utbildningen, gå kursen *Högskolepedagogisk grundkurs* som anordnas av Enheten för universitetspedagogik. Kursen motsvarar fem veckors heltidsarbete och doktorandernas anställning prolongeras motsvarande tid i enlighet med prefektbeslut (2012-02-15). Vid enheten erbjuds även ett stort antal andra kurser som är öppna för doktorander, t.ex. *Handledning av studenter*.

I institutionstjänstgöringen kan även andra uppdrag som är av betydelse från ett arbetslivsperspektiv ingå. Exempelvis doktorandrepresentation i olika nämnder, arbetsgrupper och kommittéer, något som innebär en möjlighet för doktoranderna att tillägna sig ytterligare värdefulla kunskaper och erfarenheter för ett arbete både i och utanför akademien (jfr P2 – Doktoranders perspektiv).

Tillgång till nätverk i och utanför akademien samt karriärplanering

Genom deltagande i seminarier, symposier och konferenser har doktoranderna möjlighet dels att få tillgång till handledares och andra seniora kollegors nätverk, dels att knyta egna kontakter. Vi har närmare redogjort för betydelsen av detta under 2b – Färdigheter och förmågor (se även 1a – Forskarutbildningsämnet samt 1c – Forskarutbildningsmiljön) men vill här understryka att detta gäller även som förberedelse för ett framtida arbetsliv.

Forskningsmiljöerna, fakulteten och vetenskapsområdet har utvecklat relationer med myndigheter, skolverksamheter, politiker etc. och ett flertal av våra forskare har och/eller haft forsknings- och utredningsuppdrag för kommuner och myndigheter. Exempel på detta är professor Eva Forsbergs arbete med rapporten *Ledning för kvalitet i forskarutbildning* på uppdrag av Sveriges universitets- och högskoleförbund (SUHF), samt professor Claes Nilholms kartläggning av specialpedagogisk forskning i ett internationellt perspektiv på uppdrag av Vetenskapsrådet. Några av våra professorer och seniorprofessorer har även innehaft ledande positioner inom verksamheter som kan komma i fråga som våra doktoranders framtida arbetsplatser. Exempel är seniorprofessor Ulf P. Lundgren, Skolverkets

första generaldirektör, professor Elisabet Nihlfors, tidigare huvudsekreterare i Utbildningsvetenskapliga kommittén på Vetenskapsrådet, samt professor Ann-Carita Evaldsson som varit ledamot i Utbildningsvetenskapliga kommittén. Förutom att nätverken kan vara av betydelse som en väg till framtida uppdrag och arbetsgivare, innebär etablerade kontakter av dessa slag att våra doktorander möter olika textgenrer, dvs. de tränas inte bara i avhandlings- eller artikelskrivande, utan också i hur rapporter i relation till utvärderings- och utvecklingsuppdrag utformas samt hur uppdragen genomförs. Det förekommer även att doktorander redan under forskarutbildningstiden medverkar i sådana uppdrag.

Ett konkret exempel på mötesplatser mellan forskare och aktörer från näringsliv, förvaltning samt offentliga och privata anordnare av pedagogiska verksamheter som kan komma doktoranderna till del är AIMday (arrangerat av Fakulteten för utbildningsvetenskaper genom Forum för samverkan). AIMday har som mål att etablera samarbeten mellan forskare å ena sidan och aktörer inom näringsliv och kommuner å andra sidan genom att erbjuda mötesformer där de senare kan ställa frågor till och diskutera med forskare om för praktiken angelägna frågor, diskussioner som i sin tur kan utgöra grund för vidare samarbeten och idéer för framtida forskningsprojekt.

Deltagande i olika former av aktiviteter och uppdrag utgör rika möjligheter för doktorander att identifiera framtida samarbetspartners och arbetsgivare. Ett viktigt forum för karriärplanering är även samtalen mellan handledare och doktorand, där det som en del av planeringen och genomförandet av forskarutbildningen ingår att välja och planera aktiviteter som främjar doktorandens framtida karriär och inte bara det som i första hand gynnar det pågående avhandlingsarbetet. Det kan handla om innehållsliga aspekter som val av kurser etc. men också hur man tänker kring institutionstjänstgöring, olika former av förtroendeuppdrag, eventuell medverkan i uppdrag eller projekt, etc. Även forskarutbildningens studierektorer har en viktig roll, då de i det årliga medarbetarsamtalet ska ta upp frågan om hur doktoranderna tänker kring och förbereder sig för ett arbetsliv efter forskarutbildningen. I sammanhanget kan konstateras att det inte saknas möjligheter för doktoranderna att delta i en mängd olika aktiviteter. Snarare ligger utmaningen i att prioritera med avseende på tid och innehåll.

Avslutningsvis

Forskarutbildningen i pedagogik förbereder doktoranderna för att planera och genomföra olika komplexa uppgifter såväl inom som utanför akademien. De kunskaper och förmågor som doktoranderna utvecklar om planering, design och genomförande av forskningsprojekt, inklusive val av teoretiska perspektiv och lämpliga forskningsmetoder, samt om presentation av forskningsresultat bidrar till doktorandernas förmåga mer generellt till exempelvis projektledning (management) och verksamhetsutveckling som kan komma till användning inom en rad olika sektorer. Dessa kunskaper och förmågor utgör även en god grund för ett fortsatt och utvecklat arbete i en forskningsmiljö, där doktorander i förlängningen tar plats som seniora forskare med kunskapsuppdrag, samt innehar uppgifter i forskarutbildningen som exempelvis handledare för framtida doktorander.

Doktoranders perspektiv – P2⁴

Bedömningsgrunder:

A. Utbildningen verkar för att doktoranderna tar en aktiv del i arbetet med att utveckla utbildningen och lärprocesser.

B. Utbildningen följs systematiskt upp för att säkerställa att doktorandinflytandet används i kvalitetssäkring och utveckling av utbildningen. Resultaten av uppföljning omsätts vid behov i åtgärder för kvalitetsutveckling och återkoppling sker till relevanta intressenter.

Institutionens arbete för att doktoranderna ska ta aktiv del i att utveckla utbildning och lärprocesser

Institutionen arbetar på olika sätt för att stödja doktoranderna att aktivt ta del i att utveckla utbildning och lärprocesser. Ett exempel på sådant stöd för såväl doktorander som deras handledare är den tidigare nämnda ISP:n som läggs upp för det kommande arbete på både kort och lång sikt. ISP:n uppdateras varje år, vilket möjliggör direkt inblick i hur avhandlingsprojektet och forskarutbildningen fortskrider. Den är således en formaliserad dokumentation av tidsplaneringsaspekten av arbetet, men upplevs också ett pedagogiskt verktyg i diskussionen mellan handledare och doktorand när det gäller forskarutbildningens innehåll.

Doktorander upplever att institutionen aktivt ger stöd till utvecklingen av förmågor att, i såväl lokala, nationella som internationella sammanhang, presentera och diskutera forskning och forskningsresultat i dialog med vetenskapssamhället och samhället i övrigt. Den primära träningen i att presentera och kritiskt diskutera vetenskapliga texter sker på tre sätt: genom obligatoriska baskurser, genom de regelbundna seminarierna (inom vardera forskningsmiljö samt det gemensamma högre seminariet) och genom handledning. De obligatoriska baskurserna ger möjlighet att utveckla en bred kännedom om det pedagogiska fältet med dess perspektiv och metoder. Forskningsområdenas regelbundna seminarier utgör som tidigare framhållits ett nav, där doktorander utmanas i sitt tänkande, analyserande, argumenterade, får kritik av seniora forskare och ger synpunkter tillbaka på andras arbete. Konferenser och symposier utgör möjligheter att i såväl nationella som internationella sammanhang vidga och fördjupa kunskaper inom sina forskningsområden samt utveckla förmågor att framställa och diskutera egen och andras forskning. Alla doktoranderna upplever att möjlighet finns att delta aktivt i både nationella och större internationella sammanhang, vilket utnyttjas av de flesta doktorander. Deltagande på konferenser bidrar inte bara till att komma i kontakt med många olika forskningsperspektiv och forskningsmetoder, det bidrar också till goda möjligheter att inkluderas i internationella forskarnätverk, vilket är av stor betydelse för såväl forskarutbildning som framtida karriärer. Nätverksarbete och nätverksträffar ingår således som en viktig del i doktoranders fördjupning i sina specifika avhandlingsarbeten och bidrar till måluppfyllelse, men också till att skapa möjligheter till fortsatt karriär inom akademiska kretsar.

Externa sammanhang är viktiga för att vidga doktoranders vyer och många doktorander erfar dem ofta redan på ett tidigt stadium i utbildningen. EDU har systematiskt satsat på att bygga

⁴ Denna del redogör för doktorandernas perspektiv på de aspekter av forskarutbildningen som berörts i självvärderingens tidigare delar. Av detta följer att viss upprepning och/eller överlappning av tidigare nämnd information kan förekomma. Perspektivet har författats av doktorandrepresentanten som ingått i arbetsgruppen för självvärderingen. Som underlag har doktorandrepresentanten använt sig av både skriftliga och muntliga synpunkter, vilka inhämtats från doktorander i den utvärderade forskarutbildningen under perioden december 2016 – februari 2017.

nätverk och att utöka det internationella samarbetet. Ett konkret exempel på internationaliseringsarbete inom forskarutbildningen är en sommarskola i komparativ pedagogik som institutionen under några år arrangerade i samarbete med lärosäten i ett tiotal europeiska länder. Kursen, som finansierades med stöd av Erasmus, genomfördes helt på engelska. Flera av institutionens doktorander har deltagit i sommarkursen.

Vidare stöder institutionen doktoranderna att aktivt ta del i att utveckla utbildning och lärprocesser genom uppmuntran att engagera sig i olika forskningsföreningar och samfund. Doktorander inom pedagogik är medlemmar i föreningar så som Swedish Educational Research Association (SWERA), Nordic Educational Research Association (NERA), och American Educational Research Association (AERA). Inom SWERA innehar tre av institutionens doktorander i pedagogik roller som styrelseledamöter.

Gästföreläsningar samt konferenser och symposier som organiseras av institutionen utgör från doktoranders perspektiv ytterligare arenor för dialog och samarbete med såväl andra doktorander som seniora forskare. Institutionens doktorander bidrar ofta aktivt till att arrangera dessa evenemang, exempelvis genom att föreslå gästföreläsare och forskare samt övriga gäster till dessa evenemang, eller genom att utföra olika administrativa uppgifter.

För att möjliggöra för doktorander att öva sina färdigheter i samverkan med omvärlden uppmuntras de också till olika former av populariseringsarbete. Exempel är, som nämnts i aspektområde P2 – Arbetslivsperspektivet, deltagande i aktiviteter där de får presentera och diskutera sin forskning i dialog med samhället utanför akademien.

Doktorander vid EDU uppmuntras och stöts också i samband med ansökan om medel (utöver de 28 000 kr som varje doktorand får disponera för kringkostnader) som kan användas till konferenser, utlandsvistelser, kurser vid andra lärosäten etc. Externa medel i form av stipendier eller anslag bidrar dels till att doktorander får möjlighet att ytterligare förvalta sin egen utbildning, dels till att öva på ansökanspraktiken. För stöd i skrivandet av ansökningar om externa kringresurser finns förutom doktorandernas handledare också en forskningskoordinator på institutionen, samt olika vetenskapliga forum på universitetet till vilka också doktorander i pedagogik har tillträde. Ytterligare ett sätt för institutionen att ge stöd till doktorander i sökandet av externa kringresurser är att, i vissa fall, medfinansiera eventuell tilldelning genom att bekosta overheadkostnader istället för att dra dem från doktorandens tilldelning av anslag, och det finns exempel på att detta har förekommit. Andelen doktorander som kontinuerligt söker externa medel varierar. Variationen beror delvis på finansieringsform (doktorander med knytning till något projekt har ofta möjlighet att få extra resurser via handledarna och/eller projektet ifråga, medan fakultetsfinansierade doktorander oftast saknar den möjligheten), men också avhandlingsprojektets inriktning och möjligheter till/behov av att vistas utanför institutionen för datainsamling, nätverkande etc. Av dagens aktiva forskarstuderande har enskilda fakultetsfinansierade doktorander erhållit externa stipendier och anslag för belopp upp till 250 000 kr.

Som nämntes tidigare (se 2a – Kunskap och förståelse, s 18) uppmuntras doktorander att tillbringa både kortare och längre perioder vid lärosäten i andra länder. Doktorander upplever stöd från institutionen på olika sätt, exempelvis genom att göra det möjligt att ansöka om att tillgodoräkna poäng från lästa kurser under sina forskningsuppehåll utomlands. Denna möjlighet har nyttjats av doktorander, exempelvis har en av institutionens nu aktiva doktorander tillgodoräknat sig kurspoäng från forskarutbildningskurser i USA och andra har tillgodoräknat sig poäng från sommarkurser inom Europa.

Sammantaget finns det ur ett doktorandperspektiv många sätt att vidga forskarutbildningsmiljön och aktivt utveckla läroprocesser. De olika samverkanssätten som ovan nämnts bidrar på olika sätt till såväl den lokala som nationella och internationella miljön på tre sätt: genom att skapa nätverk och kontakter för och mellan doktorander, genom att skapa kunskapsutbyte inom speciella områden, och genom att skapa kontaktytor mot disciplinärt organiserad forskning. På så sätt kompletterar och breddar nätverken EDU:s verksamhet både mot disciplinär forskning och genom att skapa nätverk med spetskompetens inom specifika forskningsområden.

Doktoranders deltagande i beslutsprocesser, inklusive beredning, av frågor som rör forskarutbildning

Doktorander har formell representation i alla nämnder och utskott som rör deras utbildning. Som framgått har en doktorand medverkat i arbetsgruppen för denna självvärdering. På mer vardaglig och universitetsspecifik basis finns i dagsläget representation för institutionens doktorander i t.ex. arbetsgruppen för lika villkor, lika villkorsgruppen på fakultetsnivå, arbetsutskott, bibliotekssamverkan, fakultetsnämnden, forskningsutskott, handledarkollegium i pedagogik, HSDU, institutionsstyrelse, kvalitetsutskott samt rekryteringsgrupp. Genom doktorandrepresentation i olika utskott och organ öppnar institutionen för doktorandernas delaktighet och insyn i samtliga verksamheter och processer som rör forskarutbildningen och doktoranders arbetssituation. Den tid som doktoranderna får avsatt för olika sorters representantskap följer av rektorsbeslut och lokala bestämmelser.

Samtliga doktorander i pedagogik vid institutionen hör också till Utbildningsvetenskapliga doktorandrådet (UDR). Rådet arbetar för att stödja doktoranderna under utbildningen, bland annat genom att främja och bevaka doktorandernas intressen exempelvis rörande deras arbetsmiljö och rättigheter. Doktorandrådet fyller en viktig funktion i att främja doktorandernas insyn och delaktighet i institutionens verksamhet. UDR arrangerar möten på regelbunden basis där meddelanden från doktorandrepresentanter i institutionens olika utskott är en stående punkt på dagordningen. Vidare arrangerar rådet regelbundet sociala evenemang för doktorander. Exempel på sådana är gemensamma middagar, som det finns exempel på att institutionen finansierat, samt den återkommande doktorandträffen som genomförs några gånger per termin. UDR representeras också i universitetets doktorandnämnd vilket möjliggör att också delta i universitets och områdesövergripande beslutsprocesser.

Fysisk och psykosocial arbetsmiljö för doktoranderna

Alla doktorander vid institutionen förses med egen dator samt arbetsplats i eget eller delat tjänsterum till vilket doktoranden har tillträde alla tider under dygnet med egen nyckel och passerkort. Ergonomiskt anpassad möblering erhålls vid behov. Samtliga doktorander har tillgång till institutionens gemensamma utrustning (t.ex. skrivare, kopiatorer och skannrar), materialförråd och stödsystem. Vidare har alla doktorander med en aktivitetsgrad om minst 20 % möjlighet att vända sig till företagshälsovården vid Uppsala universitet för arbetsrelaterade frågor. Bland annat erbjuds individuellt stöd i form samtalsstöd vid arbetsrelaterad ohälsa (tre besök kan göras utan att först informera prefekt, därefter krävs samråd med prefekten för eventuella ytterligare samtal). Vidare har doktorander, som anställda vid Uppsala universitet, rätt att ta del av den preventiva friskvård som erbjuds av universitetet. I detta ingår ett ekonomiskt bidrag på upp till 2000 kr per person och år att nyttja t.ex. för medlemskap på hälso- och träningsanläggning.

För att främja en hälsosam psykosocial arbetsmiljö för doktorander strävar institutionen för att skapa och upprätthålla ett klimat där doktorander känner sig välkomna och delaktiga i

diskussioner och beslut om såväl forskarutbildningen som arbetslivet vid institutionen. Till exempel anordnas i direkt anslutning till antagning till forskarutbildning en introduktionsdag för alla nyantagna doktorander där utbildningens alla delar presenteras. Under introduktionsdagen görs en genomgång av de olika styrdokument som gäller för forskarutbildningen (t.ex. ASP, ISP och olika administrativa rutiner). Efter gemensam lunch med ansvariga för forskarutbildningen visas doktoranderna runt på institutionen och möter representanter från institutionens doktorandråd. Institutionen söker genom denna introduktionsdag främja etablerandet av en tidig kontakt mellan såväl de nyantagna doktoranderna som mellan de nyantagna och redan aktiva doktorander vid institutionen, vilket såväl institutionsledningen som doktoranderna anser är en betydelsefull insats för den psykosociala arbetsmiljön.

De årliga medarbetarsamtalen mellan doktorand och studierektor för forskarutbildningen som beskrivits tidigare (se 2b – Färdighet och förmåga samt P1 – Arbetslivets perspektiv) är viktiga även ur ett doktorandperspektiv. Institutionen tillser att doktorand har en studierektor som inte är den egna handledaren. Medarbetarsamtalen gör det möjligt att diskutera forskarutbildningen, arbetslivet på institutionen, karriärfrågor etc. Detta säkerställer möjligheter att på ett tidigt stadium fånga upp om det finns problem som i förlängningen skulle kunna föranleda ett handledarbyte om inga åtgärder vidtas. Andelen doktorander som utnyttjar möjligheten till medarbetarsamtal är hög. Doktoranderna är också väl informerade om sina möjligheter att i förtroende prata med sin studierektor även utanför de årliga samtalen om så skulle behövas. I tillägg till de individuella medarbetarsamtalen med studierektorer för utbildningen på forskarnivå årligen (samt vid behov) inbjuds doktoranderna också årligen till att, i grupp, delta i ett möte med biträdande prefekt/forskarutbildningsansvarig och studierektorerna. Detta möte syftar till att erbjuda doktoranderna möjlighet att, i grupp, lyfta olika frågor rörande anställningen och forskarutbildningen och diskutera dem direkt med ansvariga.

Vid handledarbyten, som kan vara en känslig och utsatt process för såväl doktorand som handledare, finns vid institutionen utarbetade rutiner för hur dessa ärenden ska skötas. En central utgångspunkt är att doktorander alltid ges en möjlighet att i förtroende diskutera sin situation med studierektor och/eller institutionens biträdande prefekt/forskarutbildningsansvarig centrala roller. Det finns också exempel på att doktorandombudsman har deltagit med råd och stöd i processen på önskemål från doktoranden.

Vad gäller den psykosociala miljön så är det faktum att doktoranderna arbetar i forskargrupper och i större gemenskaper bidragande till doktorandernas trygghet. Genom att antagningen till forskarutbildningen vid institutionen sker periodvis och doktoranderna i pedagogik kan (och sedan 2016 ska) läsa ett antal gemensamma kurser som ingår i ett obligatoriskt baskurspaket, främjas en stark grad av kollegialitet. Mellan forskargrupperna finns också goda samarbeten vilket breddar doktorandernas kontaktytor inom institutionen. Andra kontaktytor ges genom doktorandernas institutionstjänstgöring. Sedan hösten 2016 finns en studierektor inom grundutbildningen med särskilt ansvar för doktorandernas undervisning för att främja att doktorander ges mångfaldiga möjligheter att tillägna sig undervisningserfarenheter, men också för att bevaka doktoranders intressen i relation till deras arbetsbelastning inom institutionen.

Doktoranders inflytande i kvalitetssäkring och återkoppling till doktorander

Doktorandernas synpunkter på utbildningen kan lämnas på olika sätt. Formella möjligheter att lämna synpunkter erbjuds, som tidigare nämnts, i ISP:n, men också vid sammanträden i

nämnder och utskott via doktorandernas officiella representant/er, via medarbetarsamtal med studierektor för forskarutbildningen och årligt storgruppmöte med biträdande prefekt/forskarutbildningsansvarig och studierektorerna. Institutionens studierektorer för utbildningen på forskarnivå schemalägger och dokumenterar möten med de enskilda doktoranderna varje år, inklusive överenskommelser samt huruvida, och i så fall på vilket sätt, dessa ska följas upp. Motsvarande rutin för dokumentation och uppföljning finns för det årliga gruppmötet med biträdande prefekt/forskarutbildningsansvarig och studierektorerna som nämndes ovan. En viktig och frekvent använd kanal för återkopplingarna på forskarutbildningen är mötet mellan doktorand och handledare. Handledarna har stor insyn i doktorandernas avhandlingsarbeten och är också i varierande grad inblandade i doktorandernas kursarbeten, varför det känns naturligt för många doktorander att framföra sina synpunkter på forskarutbildningen – antingen avgränsade delar av den eller på utbildningen i stort – under sina handlednings-tillfällen. De återkopplingar och synpunkter som lämnas tas sedan upp av handledarna vid sammanträden med handledarkollegiet. Utöver de olika regelbundna möten som nämnts kan doktoranderna vid behov vända sig direkt till studierektorerna, biträdande prefekt/forskarutbildningsansvarig, fakultetens dekan eller doktorandrådet.

Jämställdhetsperspektiv – P3

Bedömningsgrunder:

A. Ett jämställdhetsperspektiv är integrerat i utbildningens utformning och genomförande.

B. Systematisk uppföljning görs för att säkerställa att utbildningens utformning och genomförande främjar jämställdhet. Resultaten av uppföljning omsätts vid behov i åtgärder för kvalitetsutveckling och återkoppling sker till relevanta intressenter.

Jämställdhetsperspektivet är sedan 2015 integrerat i institutionens mer omfattande arbete med lika villkor efter att frågan togs upp i EDU:s *Arbetsmiljöplan för 2015*. Det föreslogs då att jämställdhets- och lika villkorsperspektivet generellt ska arbetas samman. Det föreslogs i arbetsmiljöplanen också att jämställdhetsplanen ska innehålla en ”lägesrapport om jämställdhet på institutionen” (Handlingsplan för arbetsmiljöarbete 2015, s. 3). Kort därefter reformerades och breddades lika villkorsgruppen till att nu gälla alla enligt lagen definierade diskrimineringsområden samt socioekonomisk bakgrund. Målen för lika villkorsarbetet vid institutionen står i direkt förhållande till diskrimineringslagen samt de konkretiserade målformuleringar som återfinns i Uppsala universitets styrdokument gällande lika villkorsarbetet på central-, fakultets- och institutionsnivå. EDU ska således tillse att varken inom forskarutbildningen eller arbetsmiljön i stort förekommer orättvis behandling, kränkningar eller trakasserier relaterat till kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, funktionsvariation, socioekonomisk bakgrund, sexuell läggning eller ålder. Arbetet med detta sker på olika sätt.

Ett konkret exempel är EDU:s lika villkorsplan, i vilken jämställdhetsperspektivet har en framträdande roll. Planen tas fram av Arbetsgruppen för lika villkor och Jämställdhetsombudet vid EDU på delegation från prefekten. Fastställande av planen görs av Institutionsstyrelsen. Planen skrivs treårsvis och omfattar alla anställda vid institutionen, dvs. även doktorander och handledare. I planen för lika villkor tydliggörs utgångspunkter, mål och strategier, prioriterade områden, samt gällande ansvarsfördelning mellan befattningar. Planen redovisar också en systematisk uppföljning av föregående periods lika villkorsplan (exempel på detta ges längre ner).

Arbetsgruppen för lika villkor hette fram till november 2015 Jämställdhetskommittén, men bytte namn i syfte att främja Uppsala universitets fokus på lika villkor.⁵ Arbetsgruppen för lika villkor har i uppgift att, under ledning av jämställdhetsombudet, delta i arbetet med formuleringen av ovan nämnda lika villkorsplan samt att gemensamt agera inom ramen för denna. I gruppen ingår en doktorandrepresentant med uppdrag att särskilt bevaka doktorandfrågor.

Jämställdhetsombudet utses av institutionsledningen. I jämställdhetsombudets uppgifter ingår att bevaka frågor som rör jämställdhet och lika villkor, att delta i och leda Arbetsgruppen för lika villkor i arbetet med att ta fram lika villkorsplanen, och att verka som kontaktperson för anställda. Jämställdhetsombudet har som uppgift att på förtroendebasis och med tystnadsplikt bistå medarbetare, särskilt i frågor om diskriminering eller sexuella trakasserier aktualiseras.

Fortlöpande praktiska åtgärder, ansvariga parter, och prioriterade områden

I 2012-2015 års lika villkorsplan identifierades bland annat behov för olika slags informationsspridning och möjligheter till informationsinhämtning, samt strategier för att tillgodose dessa. I gällande plan för perioden 2016-2018 konstateras att målen gällande informationsspridningen har uppfyllts; informationen om jämställdhetsombud och styrdokument har gjorts tillgängliga på internwebben och på en rad ställen på UU:s hemsidor, dit forskarstuderande i egenskap av anställda har tillgång. De konkreta målen och åtgärderna för att förebygga och motverka diskriminering preciseras i nuvarande lika villkorsplan, liksom i föregående, och följs av en precisering av en rad fortlöpande praktiska åtgärder. Vidare identifieras ansvariga parter för områden och åtgärder. Slutligen redovisas en tidsplan för åtgärdernas genomförande.

Förutom de fortlöpande åtgärderna kommer perioden 2016–2018 att fokusera på särskilda områden. Det första handlar om att genomföra en undersökning av medarbetarnas eventuella erfarenheter av diskriminering. Undersökningen utförs som en del av den universitetsinitierade Arbetsmiljöenkäten, vars syfte är att identifiera styrkor och svagheter i EDU:s arbetsmiljö. Det andra området rör arbetsfördelningen på EDU:s utbildningar, fördelning av förtroendeuppdrag och representation i styrelser osv. i ett lika villkorsperspektiv. Arbetsfördelningen kommer att analyseras i ett könsperspektiv i syfte att upptäcka eventuella mönster i bemanningen på EDU:s största utbildningsprogram och även fördelningen mellan män och kvinnor på grund- och avancerad nivå. Utöver de särskilda åtgärder som ovan nämnts är frågor om arbetsvillkor, och en systematisk uppföljning av dessa, del i de årliga medarbetarsamtalen som doktorander har med sin studierektor för forskarutbildning.

Föräldrapolicy ur ett jämställdhetsperspektiv

EDU tar utgångspunkt i Uppsala universitets centrala föräldrapolicydokument vilket anger att arbets- och studievillkoren ska vara sådana att föräldrar oavsett kön kan ta sitt fulla ansvar för

⁵ För att motverka diskriminering inom Uppsala universitet finns styrdokumentet *Program för lika villkor vid Uppsala universitet* (Dnr UFV 2015/766) med tillhörande *Handlingsplan för lika villkor 2014-2016* (Dnr UFV 2014/455). Styrdokumentet drar upp de övergripande målen och diskrimineringsmotverkande åtgärderna samt fördelar ansvarsområdena på universitetets olika fakulteter med tillhörande institutioner och avdelningar. *Lika villkorsplan 2016-2018* vid EDU utgår från dessa universitetsgemensamma dokument. Mål och åtgärder i planen rör främst anställda vid institutionen, således också doktoranderna. De mål och åtgärder som främst rör studenter återfinns i fakulteternas *Likabehandlingsplan för studenter*, och behandlas inte i denna självvärdering.

hem och barn utan att detta lägger hinder i vägen för yrkeskarriären eller studierna.⁶ Det centrala policydokumentet anger att sammanträden, möten och seminarier inte bör äga rum under annan tid än mellan klockan 08.00-16.30 på vardagar, för personal med flextid inom gällande flexidsram. Vid EDU är praxis att dessa möten och seminarier ej ska äga rum annan tid än klockan 09.00-16.30 på vardagar.

Den centrala föräldrapolicyn anger vidare att chefer ska ta initiativ till och erbjuda blivande föräldrar oavsett kön planeringssamtal inför och efter föräldraledigheten. Den som går på föräldraledighet ska ha rätt att planera föräldraledigheten med sin personalansvariga chef. Forskarstuderande ska få ett extra handledarsamtal/planeringssamtal för att planera in forskningsuppehållet med hänsyn till ledigheten. Om inget annat bestämts i samband med ovan nämnda planeringssamtal ansvarar prefekten för att kontakt upprätthålls med den som är föräldraledig. Inbjudan till gemensamma sociala aktiviteter ska skickas också till den lediga. Den som påbörjar föräldraledighet får, från personalavdelningen, en skrivelse där det framgår hur man kommer i åtnjutande av det föräldrapenningtillägg som utbetalas av arbetsgivaren. I den centrala föräldrapolicyn finns bilagan *Föräldraledighet för forskarstuderande*, i vilken det framgår att den centrala nivån medger för Fakultetsnämnden för utbildningsvetenskaper att förlänga utbildningstiden, bl.a. på grund av föräldraledighet. Förutom den förlängning av forskarutbildningstiden som bör ske på detta sätt och som direkt motsvarar tiden för föräldraledigheten, kan fakultetsnämnden förlänga tiden som doktorand med upp till tre månader om ledigheten skapat särskilda svårigheter för återupptagande av materialinsamling eller liknande. Vid EDU är praxis (enligt prefektbeslut 2012-02-15) att medge en månads förlängning per fyra månaders föräldraledighet per automatik.

⁶ Se *Uppsala universitets föräldrapolicy* (Dnr UFV 2005/119) för vidare information om hur jämställdhetslagens § 5 uttolkats och omsatts i regler kring t.ex. schemaläggning och arbetstider.